

શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાશાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

શ્રીમાન્ વીરવિજયજી કૃત,

૧૬ પ્રકારી પૂજા.

અર્થ વિવેચન સાથે તૈયાર કરનાર,
પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિ ચારિત્રવિજયજી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા,
શ્રી સોરઠ-વંથળી જૈન વિદ્યાશાળા.

વીર સંવત ૨૪૪૧.

વિક્રમ સંવત ૧૯૭૧.

ઇસ્વીસન ૧૯૧૫.

પાલીતાણા,

ધિ શંભુ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં શંભુશંકર જગજીવને છાપ્યું.

મિત્ર રૂ. ૦-૪-૦.

કવિ શ્રીમાન્ વીરવિજયજી કૃત,

અષ્ટ પ્રકારી પૂજા.

અર્થ વિવેચન સાથે તૈયાર કરનાર,
પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિ ચારિત્રવિજયજી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા,
શ્રી સોરઠ-વંથળી જૈન વિદ્યાશાળા.

વીર સંવત ૨૪૪૧. વિક્રમ સંવત ૧૯૭૧.

ઇસ્વીસન ૧૯૧૫.

પાઢીતાણા,

ધિ શંભુ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં શંભુશંકર જગજીવને છાપ્યું.

કિંમત રૂ. ૦-૪-૦.

પ્રસ્તાવના.

ભક્તિ એ એક મનુષ્ય જીવનને પવિત્ર વસ્તુ સાથે ઐક્યતા કરાવનારી ચીજ છે. દુનિયાના નિખિલ ધર્મોની પ્રગતિ ભક્તિ-દ્વારાજ થયેલી જોવામાં આવે છે. ઇષ્ટ, એ એક અપૂર્વ શક્તિ હરેકે માનેલી છે, જે શક્તિને શાક્ષી રાખી, અથવા જે શક્તિના સન્મુખ રહી, તે શક્તિને પ્રાપ્ત કરવા અથવા અનુકરણ કરવા-તેના જેવું બનવા મનુષ્યોનું મુખ્ય કર્તવ્ય મનાયેલું છે. લઘુતાની ઉત્પાદક અહંકાર-મદની મદક એજ શક્તિ છે. સૃષ્ટિમાં અનીતિ તરફ પ્રવૃત્તિ, એ સ્વાભાવિક છે. તે પ્રવૃત્તિને અટકાવનાર જો હોય, તે જ શક્તિ છે. આ શક્તિ માતામાં, પીતામાં, ગુરૂમાં, રાજામાં અને તે હરેક કરતાં શ્રેષ્ઠતર પરમાત્મામાં મનાયેલી છે. જેઓમાં એ ભાવના નથી, તેઓ નિર્દય, નિષ્કુર, હૃદય વિનાના અથવા નાસ્તિકની પંક્તિમાં મુકાયેલા હોય છે, એવાઓ સદા અવિશ્વસનિય અને કુર હોય છે. મન ઉપર એક એવા ભયની જરૂર છે, કે જે ભય સર્વોપરી અનિવાર્ય સતત સર્વત્ર હોવો જોઈએ, કે જેના વડેજ મનુષ્યો પોતાના જીવનને સંયમમાં રાખી શકે છે. ઉપાસના ઉપાસ્યને પ્રસન્ન કરવા તેથીજ ઉપાસકોએ સ્વીકારેલી છે. જેને માટે બાર મુકીને અનેકધા અનેક શાસ્ત્રોમાં-અનેક દર્શનોમાં સુદૃઢ રીતે લખાયેલું છે. શાસ્ત્રો અને ઉપદેશકો જે કાર્ય નથી કરી શકતા તે કાર્ય ઉપાસના કરી શકે છે. ઉપાસના રજીથી બંધાયેલા આબાલવૃદ્ધ ધર્મ સંસ્કાર પુટથી સતત રંગાયેલા હોય છે, જેઓ કંઈ પણ સમજતા નથી, જેઓ કંઈ પણ આ જીવનનું કર્તવ્ય જાણી શકતા નથી, તેવાઓ પણ વર્ષના એક દીવસે ઉપાસનાને સ્વીકારે છે, આથી ભક્તિનો વિષય અતિ ઉપયોગી, રમણીય, અને પવિત્ર સંસ્કાર ઉત્પાદક છે, એમ વાં-

ચકોને સ્વીકાર્યા વિના ચાલશે નહિ. જ્યારે બુદ્ધિ વિકાસ કાલનું સામાન્ય ચાલતું હતું ત્યારે તેની ન્યુનતા વખતે દેખાઇ હોય, પણ જેમ જેમ બુદ્ધિવિકાસની મંદતા થતી ગઇ, તેમ તેમ ભક્તિ વધારે વિકાસને પામતી ગઇ. એમાં કેટલાએક સ્વાર્થી, લાલચુ ધર્મગુરૂઓએ આગ્રહ પેદા કરી, વિકાર ઉત્પન્ન કર્યો, જેથી ભક્તિના ઉપનામથી કલહો ઉત્પન્ન થયા. હાલ આ વાતને કોરે મુકી ભક્તિજ મનુષ્યના જીવનની ઐક્યતા પરમાત્મામાં કરાવનાર છે, એનેજ આપણુ પોષીશું.

ઉપાસના સાકાર ભાવનાની અપેક્ષા રાખે છે, જે આકાર કોઇ દ્રષ્ટિ આગળ મુકે છે, અને કેટલાએકો હૃદયમાં ઉત્પન્ન કરે છે. દ્રવ્યથી ભાવની ઉત્પત્તિ થાય છે, એ માર્ગ સુષુકુ, અને બહુ માન્ય મનાએલો છે, તે વિના જેઓ કરવા જાય છે, તેઓ એ'થી તાણીને કરતા હોય, તેમ માનવાને કારણ મળે છે. ભાવ પણ જ્યારે અમુક દ્રવ્યોમાં અમુક વ્યક્તિમાં સમારોપિત થાય છે ત્યારેજ તેનો આનંદ અનુભવાય છે, તો આરોપને અંતિમ દિશા ન અર્પતાં આદિમાં આરોપ સ્વીકારી, તેનો સમારોપિત ભાવમાં પેદા કરી અને ભાવમાં આનંદ માનવો એ, એક રીતે સ્વ-સ્વ-રૂપમાં આનંદના નજીક પહોંચવાની નીશાનીરૂપ છે, તેથી આ માર્ગ વધારે ઉત્તમ અને આદરણીય હોય, એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. શરૂઆતનો ક્રમ પણ એજ છે. પ્રાથમિક અવલોકનની અને શિક્ષણની પદ્ધતિ પણ તેમજ ચાલતી જોવામાં આવે છે.

જૈનોમાં હાલ કેટલાએક વખતથી ત્રણ પ્રીરક્ષાઓ જોવામાં આવે છે, તેમાં પ્રવેતાંબરી, દિગંબરી, અને સ્થાનકવાસી. પ્રવેતાંબરી અને દિગંબરી સાકારોપાસક છે, જે ઉપાસના બહુ ઉત્તમ પ્રકારે કરવામાં આવે છે, જેના હેતુઓ પણ ઘણા ઉંચા બતાવવા-

માં આવ્યા છે; હેતુ પૂર્વક સમજીને કરાતી ઉપાસના યથાર્થ ફળને આપે છે.

પૂર્વકાળમાં લોકોમાં સંસ્કૃત અને માગ્ધીનું જ્ઞાન વિશેષ હોવાથી પૂજના પ્રસંગે જે કંઈ બોલાતું તે પ્રલોકોમાં અને ગાથાઓમાં બોલાતું હતું. પાછળથી જેમ જેમ તે જ્ઞાન મંદ થતું ગયું, અને તે સાથે મૂર્તિપૂજા નિષેધકોની ઉત્પત્તિ સાથે જોર વધ્યું, લોળા લોકો ભ્રમિત થવા માંડ્યા, ત્યારે તેજ પૂજના રહસ્યને સમજાવનાર સંગીતમાં મહાન્ આચાર્યોએ પૂજાઓ બનાવવાની શરૂઆત કરી. જ્ઞાનવિમળસૂરી, યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય, અને સકળચંદ્રજી ઉપાધ્યાય એમણે એ કાર્યને સારા સ્વરૂપમાં ગતિમાં મુક્યું. તદ્દનુસાર શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિ, અને શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ જેઓ અઢારસેના સૈકામાં થયા, તેઓએ પણ તે કાર્યને સારી પુષ્ટિ આપી. તે પહેલાં અને તે વખતમાં તેમજ તે પછીના વખતમાં બીજા વિદ્વાનોએ પણ જીદી જીદી પૂજાઓ રચી. પદ્મવિજયજી, ધર્મચંદ્રજી, દેવચંદ્રજી, મેઘરાજજી અને તે પછી હાલ થોડા વખત પહેલાં શ્રી આત્મારામજી મહારાજ, અને શ્રી ગંગિરવિજયજી મહારાજ, શ્રી નીતિવિજયજી મહારાજ વગેરેએ પણ તેમાં વધારો કર્યો.

વીરવિજયજી મહારાજ જેઓ અઢારસેના સૈકામાં થઈ ગયા છે, જેઓનું વીચરવું ઘણા ભાગે ગુજરાતમાં થયેલું. અમદાવાદમાં જેઓએ ઘણાં ચોમાસાં કરેલાં; વિદ્વતાના ગુણે કરીને જૈન અને જૈનેતરોમાં પૂર્ણ પ્રસિદ્ધિને પામેલા હોવાથી તેઓશ્રી જે ઉપાશ્રયમાં રહેતા હતા તે ઉપાશ્રયનું નામ પણ વીરવિજયજીનો ઉપાશ્રય એવું નામ પડી ગયું. હજી પણ તે ઉપાશ્રય તે નામથી ઓળખાય છે, અને તે ઉપાશ્રયમાં વીરવિજયજી મહારાજનો પોતાનો સંપ્રદાય કરેલ પુસ્તક બંડાર પણ હાલ વિદ્યમાન છે. આ મહાન

પુરૂષનું જીવનચરિત્ર મેળવવા ઘણો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો, જે જીવનચરિત્ર તેજ ઉપાશ્રયના ભંડારમાં છે, છતાં અંધશ્રદ્ધાળુઓ તરફથી તે મળવું દુર્લભ થઈ પડેલ છે. આ મહાત્માએ ઘણી સ-
જ્ઞાપ્યો, ઘણાં સ્તવનો, દેવ વંદન, રાસાઓ, ચોઢાળીયાંઓ, ચોપાઈઓ ગુર્જર ભાષામાં કવિતારૂપે બનાવેલાં છે, જે ઉપરથી તે કાળની ગુજરાતી ભાષાનું અને કવિત્વ શક્તિનું અપૂર્વ જ્ઞાન તેઓ ધરાવતા હતા એમ સિદ્ધ થાય છે. આ વીરવિજયજી મહારાજે અષ્ટપ્રકારી, ચોસઠ પ્રકારી, નવ્વાણું પ્રકારી, ખાર મતની, અને પીસતાળીશ આગમ વગેરેની પૂજાઓ બહુ સારી, સાદી ભાષામાં મનોહર રાગરાગણીઓમાં, તેમજ દેશીમાં બનાવેલી છે.

આ જમાનામાં અંગ્રેજ કેળવણીના પ્રતાપે સમજણ વધ-
વાથી હેતુ અને કારણો તેમજ ભાવાર્થ જાણીનેજ દરેક પ્રવૃત્તિ કરવી, એ માન્યતાને અથ પદ અપાયું; જેથી અમારી ઇચ્છા એવી થઈ કે, વીરવિજયજી મહારાજની પૂજાઓ બીજા આચાર્યોની પૂજાઓ કરતાં હાલમાં વધારે ગવાય છે, તો તેના અર્થ અને ભાવાર્થ સમજાય તેવું એક પુસ્તક કરવાની જરૂર છે. આ ઉપરથી પ્રસિદ્ધવક્તા મુનિમાહરાજ શ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજને વિનતિપૂર્વક આગ્રહ કરવામાં આવ્યો. તેઓશ્રીએ અમારા આગ્રહનો સ્વીકાર કર્યો. આ મહાત્માશ્રીનો પરીશ્રમ આપણે એ પ્રકારનોજ હાલ જોતા આવીએ છીએ. સામાયક શું ચીજ છે, તે સમજાવવા ખાતર સામાયકસૂત્ર નામનું પુસ્તક દેશાઈ મૌહનલાલ દલીયંદ મારફત બહાર પડાવ્યું, તેમજ પ્રભુ દર્શન કેવી રીતે કરવાં જોઈએ, તે સમજાવવા ખાતર જિન દેવદર્શનની ચોપડી પણ બહાર પડાવવા મહેનત લીધી, તેમજ ચોસઠ પ્રકારી પૂજા, જે વીરવિજયજી મહારાજની જ કરેલી છે, તે અર્થ સાથે બહાર પડાવવામાં આજ મુનિશ્રીનો પ્રયાસ છે,

અને તેથી જ તેઓશ્રીએ ઉદાર દીલ દાખવી, અમારી વિનતિનો સ્વીકાર કરી, વીરવિજય મહારાજની રચેલી અષ્ટ પ્રકારી પૂજા અર્થ વિવેચન સહીત તૈયાર કરી આપી, જે છપાવી બહાર પાડવા નૈન બંધુઓને જ્ઞાન વૃદ્ધિમાં લાભદાયક થઈ પડે તેવા ઉદ્દેશથી અમો શક્તિવાન થયા. આ અષ્ટ પ્રકારી પૂજા વીરવિજય મહારાજે સંવત ૧૮૫૮ માં રચેલી છે, એટલે પ્રથમ શરૂઆતમાં આજ પૂજા રચવામાં આવી છે, તે પછી સંવત ૧૮૭૪ માં ચોસઠ પ્રકારી પૂજા, સંવત ૧૮૮૧ માં પીસતાળીસ આગમની પૂજા, સંવત ૧૮૮૪ માં નંવાણું પ્રકારી પૂજા, સંવત ૧૮૮૭ માં બાર વ્રતની પૂજા અને સંવત ૧૮૮૯ માં પંચકલ્યાણકની પૂજા એ પ્રમાણે રચેલી છે.

અષ્ટ પ્રકારી પૂજા પહેલી રચેલી હોવાથી અમો પણ તે ક્રમને વળગી રહીને જ અમારા તરફથી પ્રથમ તે પૂજા બહાર પાડીએ છીએ. અનુક્રમે તેવી રીતે બીજી પૂજાઓ પણ છપાવી બહાર પાડવા ઇરાદો રાખીએ છીએ.

નંવાણું પ્રકારી, પીસતાળીસ આગમ, પંચકલ્યાણક અને ચોસઠ પ્રકારી એ દરેક પૂજાઓ પણ અષ્ટ પ્રકારી જ પૂજા છે. કેમકે તેમાં પણ આઠ દ્રવ્યો ઉપયોગમાં લેવાય છે, તેપણ તેઓમાં ભાવાર્થ બુદ્ધાબુદ્ધા પ્રકારનો ભક્તિરસ ઉત્પન્ન કરવાને માટે ગ્રહણ કરેલો છે. નંવાણું પ્રકારની પૂજામાં તિર્થાધિરાજ શ્રી શેત્રુંજય-ગિરિનું અર્પૂર્વ વર્ણન બતાવવામાં આવ્યું છે. પીસતાળીસ આગમની પૂજામાં પીસતાળીસ આગમોનાં નામ અને ટુંકામાં તે આગમોમાં શું હકિકત સમાયેલી છે, તેનું દિગ્દર્શન અને સાથે જ્ઞાનની ભક્તિ, જે જ્ઞાન સંપૂર્ણ તીર્થંકરમાં હોવાથી તીર્થંકરના આગળ ગાવા અને જ્ઞાનીની પૂજાથી જ્ઞાનની પૂજા હોઈ શકે છે, તે જણાવ્યું છે. પંચકલ્યાણકની પૂજામાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુના પાંચે કલ્યાણકોના

વર્ણનનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ચોસઠ પ્રકારી પૂજામાં અષ્ટકર્મના મૂળભેદ અને તેના ઉત્તરભેદ તેમજ તેના બંધનનાં કારણો ઘણીજ સરસ રીતે સમજાવવામાં આવેલ છે. આ પૂજાઓનું અધ્યયન યથાર્થ ધ્યાનપૂર્વક કરેલ હોય, તો કર્મગ્રન્થની ગરજ સારે તેમ છે, તેમજ આ અષ્ટ પ્રકારી પૂજામાં આઠ દ્રવ્ય, જે જળ, ચંદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, અક્ષત નૈવેદ્ય અને કૃણ એમ અનુક્રમ હોવામાં આવેલ છે. ભાવસહીત આવી રીતે પૂજન કરનાર થોડા વખતમાં સ્વસ્વરૂપને પામી શકે છે.

જળથી પ્રભુની પ્રતિમાને નહુવરાવતાં પૂજકે એ ભાવના ભાવવાની છે, કે જેમ આ જળથી દ્રવ્યમળનો નાશ થાય છે, તેમ આ પૂજા કરતાં ઉત્પન્ન થયેલ ભાવ જળથી મારા કર્મભેલ નાશ પામે. ચંદન એ જાતે શીતળ છે, જે શીતળતા અર્પતાં પૂજકે ભાવવું જોઈએ કે, આવી ભાવ શીતળતા મારામાં આવે. કેસર વિગેરે ચંદનમાં મિશ્રણ કરવાનો રીવાજ જે સુગંધીની વૃદ્ધિ માટે હોતો, તે હાલ ચંદન પૂજા ટળી કેસર પૂજારૂપ થઈ પડેલ છે, તે શોચનીય છે.

પુષ્પનું નામ સુમનસ છે, એટલે મારું મન સુખું થાઓ, અથવા પુષ્પમાં જેમ સુગંધી છે, તેમ મારો આત્મા શુદ્ધ ગુણોથી સુગંધી થાઓ એ વિચારવાનું છે.

ધૂપ સુગંધી અને ઉર્ધ્વગતિ ગમન કરે છે, તેમ ધ્યાનાગ્નિથી કર્મમળ નાશ કરી, મારો આત્મા ઉર્ધ્વગતિને પહોંચે.

દીપક એ જેમ બાહ્ય પદાર્થોને પ્રકાશ કરવામાં સાધનભૂત છે, તેમ આત્મામાં કેવળ જ્ઞાનરૂપી દીપક ચરાચર ભાવને પ્રકાશ કરનારો થાઓ.

અક્ષતનુ' નામજ અક્ષત છે, જેનું સ્વસ્તિક કરતાં એ વિચારવાનું છે કે, ચાર ગતિનો નાશ કરી, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, મેળવી મોક્ષમાં મારી સ્થિતિ થાઓ, એટલે કે અક્ષય પદ પ્રાપ્ત થાઓ.

નૈવેદ્યથી એ વિચારવાનું છે કે, આવા અનેક પદાર્થોની લોલુપ્તામાં આ જીવે અનેક પાપાચરણો સેવ્યા છે. આહારથી નિદ્રા પ્રમાદ અને ઇન્દ્રિય વિકારોની ઉત્પત્તિ છે. જ્યાં સુધી શરીર છે, ત્યાં સુધી ખોરાક છે, તો આવા અનેક પદાર્થો ઉપરથી મારી મમતા ટળો, મારામાં નિસ્પૃહિતા પ્રાપ્ત થાઓ, અને અનુક્રમે હું અશરીરી બની સદાને માટે અનાહારીપણું પ્રાપ્ત કરું, એટલે મોક્ષ મેળવું.

ફળથી મોક્ષ ફળની પ્રાપ્તિ મેળવવાની છે.

આ અષ્ટ પ્રકારી પૂજામાં પૂર્વોક્ત ભાવાર્થ બહુ સરસ રીતે નીરૂપણ કરવામાં આવ્યો છે, અને કેવાં પવિત્ર દ્રવ્યો પૂજકે પૂજામાં વાપરવાં જોઈએ, તેનું વર્ણન તથા સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવેલ છે. આમાં આઠ પૂજા છે, અને આઠ ગીત છે. પૂજા ગાઇ પૂજનાં દ્રવ્યો ચડાવવાં, તે ચડાવતી વખતે ગીત ગાવાનું છે. ગીત પુરું થાય ત્યાં સુધી પૂજના દ્રવ્યથી પૂજકે પૂજા કરવી, એટલે શાંતિપૂર્વક પૂજા કરવી, અને તે પૂર્ણ થયેથી બીજી પૂજનાં દ્રવ્ય હાથમાં લઈ બીજી પૂજા ગાવી. એમ અનુક્રમે આઠ પૂજા અને આઠ ગીત રચવામાં આવેલ છે.

આ રીતે અષ્ટ પ્રકારી પૂજા કરતાં ભાવના ભાવવાની છે, અને તે પૂર્વોક્ત દરેક લાભ પુરી રીતે જેમણે મેળવ્યા છે, તેવા

શ્રી અરિહંત પ્રભુના નામથી અરિહંત પ્રભુની પ્રતિમા આગળ
ભાવવાથી ભાવના રૂઢાત્મા ભાવનાથી ભાવિત થઇ ભાવરૂપે બની,
તે પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

કીટક પણ ભ્રમર, એક ઐક્યતાને લઇને થઇ શકે છે, માટે
કીટક ભ્રમર ન્યાયે આત્મા પણ પૂજ્યની પૂજા કરતાં પૂજ્ય
બની શકે છે.

છેવટમાં મુક્ત તપાસવામાં કંઈ પણ ભૂલ રહી ગઇ હોય,
તો તે સુધારવા અને સૂચવવાની વાંચકોને નમ્ર વિનંતિ છે.

પ્રસિદ્ધ કર્તા.

અષ્ટ પ્રકારી પૂજા.

પ્રથમ જળ પૂજા.

ટોહા.

સરસ વચન રસ વરસતી, બાંલી પ્રણમી જેહ,
ભગવદ્ધ ધુર વસુધાસુતેં, હું પણ પ્રણમું તેહ. ૧
શ્રી સંજેશ્વર શિર નમી, પલણું પૂજા વિચાર,
અંગાદિક ત્રિક પૂજના, ઉત્તર અષ્ટ પ્રકાર. ૨
નહવણ, વિલેવણ, કુસુમની, જનપુર ધૂપ પ્રતીપ,
અક્ષત, નૈવેદ્ય, ફળ તણી, કરો જનરાજ સમીપ. ૩
ક્ષીરોદક ચીવર ધરી, તન મન વચ સંતોષ,
ઉત્તરાસંગ સુવિધિ કરો, આઠ પડો મુખ કોશ. ૪
પ્રથમ મુગંધ જળે ભરી, કનક કલશની શ્રેણી,
નરનારી કર સંપુટે, ધરીએ હર્ષ ભરેણુ. ૫

ભાવાર્થ—મનોહર વચનના રસને વરસતી, બ્રાહ્મી વાણી, કે જેને ભગવતિ સૂત્રમાં ભગવાન વસુધાસુત-ગૌતમે પણ નમસ્કાર કર્યા છે, હું પણ તેને નમું છું. ૧. શ્રી સંજેશ્વરને મસ્તક નમાવી, પૂજના વિચારને હું બાણું છું, જે (પૂજા) અંગાદિ ભેદે કરી ત્રણ પ્રકારની છે, તેના ઉત્તર પ્રકાર આઠ થાય છે.

(તે પૂજા) સ્નાન, વિલેપન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, અક્ષત, નૈવેદ્ય, ફળ, એ આઠ પ્રકારે જીનરાજ સમિપે કરવી. ૩.

ઉજવલ વસ્ત્ર ધારણ કરી, શરીર મન અને વાણીથી સંતોષ ધારણ કરી, ઉત્તરાસંગ (પૂજા સમયે પાસે રાખવામાં આવતું ઉપવસ્ત્ર) તેના વડે આઠ પડનો મુખકોશ બાંધવો. ૪.

પ્રથમ સોનાના કળશની હાર સુગંધવાળા જળથી ભરી, પછી નર નારીએ-પૂજા કરવા આવેલાં સ્ત્રી પુરૂષે, પોતાના કર સંપુટ બે હાથની જોડાયેલી હથેળીમાં તે કળશેા હુર્ધવડે ધારણ કરવા. ૫.

વિવેચન—યાવદ્ શુભ કાર્યના પ્રારંભમાં મંગળાચરણ કરવાનો પરંપરાકૃત પ્રચલિત વ્યવહાર છે. આશિર્નમસ્ક્રીયા, અને વસ્તુ નિર્દેશાત્મક મંગળાચરણ એ વિધિ ત્રણ પ્રકારના મંગળાચરણમાંનું આ નમસ્કારાત્મક મંગળાચરણ છે.

ભગવતિસૂત્રમાં ગૌતમ સ્વામીએ બ્રાહ્મી લીપીને નમસ્કાર કર્યો છે, તેથી અક્ષર વિન્યાસરૂપે રહેલી પ્રભુની જે વાણી શ્રુતજ્ઞાન તે નમસ્કાર કરવા લાયક છે. સરસ્વતી દેવી નામથી પ્રચલિત પ્રવાદમાં કેટલાએક સરસ્વતી નામની કોઇ દેવી માને છે, અને તેનું આરાધન નમસ્કાર કરવાથી જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, એમ તેઓનું માનવું છે. તેમ જલે હો, પણ તે દેવી શ્રુતજ્ઞાનની અધિષ્ઠાત્રી એક દેવી તરીકે વર્ણુઈ, આપણે તો શ્રુતજ્ઞાનને નમસ્કાર કરવાનો છે, કે જે તે દેવીને પણ પૂજ્ય છે, અને તેથીજ અંધ કર્તાએ બ્રાહ્મી લીપીને નમસ્કાર કર્યો છે.

અંગ પૂજા, અગ્ર પૂજા, ભાવ પૂજા, એ વિધિ ત્રણ પ્રકારની પૂજા છે. તેમાં જળ, ચંદન, પુષ્પ એ અંગ પૂજા છે, કેમકે તે પ્રભુના અંગે ચડે છે. ધૂપ અને દીપક પૂજાને માટે બે મત છે. કેટલાક આચાર્ય તેને અંગ પૂજામાં ગણે છે, કેટલાએક તેને અગ્રપૂજા ગણે છે. કેમકે તે પ્રભુની આગળ મૂકવામાં આવે છે. ભાવ પૂજા તે ચૈત્ય વંદન, સ્તુતિ, સ્તવનને ગણવામાં આવે છે, અને અંગ પૂજા અગ્રપૂજા કરતી વખત જે અભ્યંતર

હેતુ પ્રાપ્ત કરવા હૃદયમાં ભાવના ભાવવામાં આવે અને આત્મગુણની નિર્મળતા જેટલે જેટલે અંશે કરવામાં આવે, તેને પણ ભાવ પૂજા કહી શકાય છે. કેટલાક લોકો પૂજા કરતી વખત દોહા અથવા ખીનું કાંઈ બોલે છે, તો તે ખીલકુલ ઉચિત નથી. પૂજા કર્યા પહેલાં બોલી લેવું પણ કરતી વખત નહીં બોલવું. અથવા કાંઈ ભાવના ભાવવી હોય, તો તેનું સ્મરણ મનમાં કરવું.

શંખેશ્વર ગામને વિષે રહેલા પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તેથી તેનું નામ શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુ.

પૂજકે શીરોદક ચીવર એથી પૂજા સમય ઉજવલ વસ્ત્ર પહેરવાં એ વધારે શ્રેષ્ઠ છે.

વિધિ સહિત ઉત્તરાસંગ કરી આઠ પડો મુખકોશ બાંધવો એમ જાણાવેલ છે, તે ઉપરથી જણાય છે કે, ઉત્તરાસંગના છેડાનાંજ આઠ પડ કરી મુખ ઉપર બાંધવો. હાલમાં કેટલાએક રોમાલથી મુખકોશ બાંધે છે, તે નવીન ચાલેલી પદ્ધતિ જણાય છે.

મુખકોશ બાંધવાનો હેતુ એટલોજ છે કે, આપણા મુખમાંથી નીકળતો દુર્ગંધનો સ્પર્શ પ્રભુની પ્રતિમાને ન થાય. આ ઉપરથી પૂજા કરતી જ વખત મુખકોશ બાંધવો એમ નહિ, પણ આપણા મુખનો નીકળતો ગંધ પ્રભુના મુખને સ્પર્શે તેવા સ્થળે ઉભા રહેવું હોય તોપણ મુખકોશ વિના ઉભા રહેવું નહીં.

ઢાળ.

(રાગ દ શાખ.)

વિશદ ગંધોદકે, વાસિત કુસુમાદિકે,
વળીય સુવાસના મહમહે ધયો મહમહે એ. ૧
જડિત મણિ માણિકે કળશ સોવનતણા,
ભરિય ધરી હાથને સુર રહે એ, ધયો સુર રહે એ. ૨

મેરૂ ગિરિ ઉપરે મેઘ વાહન કરે,
હર્ષભર હિયડલે જળતણી એ, ઇયો જળતણી એ. ૩

જનતણી પૂજના દુરિત દુઃખ ધૂજના,
દ્રવ્ય ને ભાવ ભેદેં ભણીએ, ઇયો ભેદેં ભણીએ. ૪

ભાવાર્થ—પુષ્પાદિથી સુવાસીત, નિર્મળ ગંધોદ્ધતથી વાસીત મગમગીત મણિ અને માણિક્યે જડેલા સોનાના કળશ ભરી, દેવો હાથમાં ધરી રહ્યા હતા, અને મેરૂ પર્વત ઉપર તે દેવોએ, ઇંદ્રોએ હર્ષયુક્ત હૃદયથી એ જળની પૂજા કરી હતી, એવી જે દુરિત જે પાપ અને દુઃખને ધુળવનારી જનરાજની પૂજા દ્રવ્ય અને ભાવના ભેદથી એ પ્રકારે ભણી કહી છે.

વિશેષાર્થ—કેટલાક તદ્દન પંચામૃત વિના તદ્દન જળથીજ પૂજા કરે છે તે અનુચિત છે.

દોહા.

જળ પૂજા જીમતે કરો, મેલ અનાદિ વિનાશ,
જળ પૂજા ફળ મુજ હજો, માગો એમ પ્રભુ પાસ. ૧

ભાવાર્થ—જળ પૂજા યુક્તિથી કરો, જેનું ફળ મારા અનાદિ મેલનો વિનાશ થાઓ એમ શ્રી જીન પ્રભુ પાસે માગો.

વિવેચન—જેવી રીતે હે પ્રભુજી! જળ પ્રક્ષાલનથી આપની પ્રતિમાને અંગે રહેલો મેલ ધોવાઇ જાય છે, તેમ મારા આત્માની સાથે અનાદિકાળથી ચોટી ગયેલો કર્મરૂપી મળ પણ ધોવાઇ શુદ્ધ બનો, એ ભાવના ભાવવાની છે.

અથ ગીતં.

(અને હોજી રે—એ દશી.)

સુરરાજ જ્યું ભવી, જળ પૂજા જુગતે કરોરે ॥ સુર-
રાજજ્યું ભવિ, માગધને વરદામ, સનેહા ॥ સુર૦ ॥
દેવનઇ પરભાસનારે ॥ સુર૦ ॥ ક્ષીરોદધિ શુચિ ઠામ ॥
સનેહા ॥ ૧ ॥ સુર૦ ॥ જળ પૂજા જુગતે કરોરે ॥ એ
આંકણી ॥ સુર૦ ॥ અડવિધ કળશા જળ ભરી રે ॥
સુર૦ ॥ ન્હવણ કરે જેમ દેવ ॥ સનેહા ॥ સુર૦ ॥ તેમ
તીર્થોદકં મેલીનેરે ॥ સુર૦ ॥ અરિહા ન્હવણ કરેવ ॥
સનેહા ॥ ૨ ॥ સુર૦ ॥ મિશ્રિત કેશર ઓષધિ રે ॥
સુર૦ ॥ કર્મ પડલ દૂર જાય ॥ સનેહા ॥ સુર૦ ॥
આત્મવિમળ કેવળ લહે રે ॥ સુર૦ ॥ કારણે કારજ
થાય ॥ સનેહા ॥ ૩ ॥ સુર૦ ॥ વિપ્ર વધૂ જળ પૂજથીરે
॥ સુર૦ ॥ સોમેસરી તસ નામ ॥ સનેહા ॥ સુર૦ ॥
જમ જસ શુભ સુખ સંપદારે ॥ સુર૦ ॥ પામી અવિ-
ચલ ઠામ ॥ સનેહા ॥ ૪ ॥ સુર૦ ॥

ભાવાર્થ—ઇંદ્રની માફક ભવિઓ માગધ અને વરદામ
દેવનદિ, પ્રભાસ તેમજ બીજા પવિત્ર ક્ષેત્રના નિર્મળ જળથી પૂજા
કરો, અષ્ટવિધિ કળસો જળથી ભરી જેમ દેવો કરે છે, તેમ તીર્થોના
જળે કરી અરિહંત પ્રભુને ન્હવણ સ્નાન કરવું (તે જળ)
કેશર ઇત્યાદિ ઔષધિથી મિશ્રિત લેવું. એ વિધિ પૂજતાં કર્મનાં

પડલ-થર દૂર જાય, આત્મા વિમળ બની કેવળજ્ઞાનને પામે, એમ કારણથી કાર્ય થાય. બ્રાહ્મણની સ્ત્રી જેનું નામ સોમેશ્વરી હતું તે જળની પૂજાથી જગતમાં જશ કલ્યાણ સુખ સંપત્તિ અને અવિયળ જ્યાંથી વિચલિત થવાપણું નથી એવું અનુક્રમે સુક્ષિતનું ધામ પામી છે.

(વિવેચન—જળપક્ષાલનરૂપ કારણથી જે પ્રભુની પ્રતિમાના અંગે રહેલા મેસો દૂર થાય, તેમ આત્મા મળ રહિત નિષ્ક્રિય બને. અષ્ટવિધિ કળશોમાં સુવર્ણ, રૂપું, રત્ન, અને મૃતિકા અને એ ચારેનાં મિશ્રણવાળાં મળી આઠ પ્રકારનાં સમજવાં.

કથા—ભરતક્ષેત્રમાં બ્રહ્મપુર નામના નગરમાં યજ્ઞદત્ત નામના બ્રાહ્મણની સ્ત્રી સોમેશ્વરી પોતાના શ્વસુરના શ્રાદ્ધ નિમિત્તે પવિત્ર જળનો ઘડો ભરવા જતાં માર્ગમાં જીન મંદિર આવતાં, અને જીન પ્રભુની જળથી પૂજાનું કૃણ સુનિદ્રના સુખથી સાંભળતાં જળ પૂર્ણ એ ઘટ હતો તે પ્રભુની પાસે ધરી દીધો. એ વાત સહુવાસિની સ્ત્રીઓએ જઈ એ સોમેશ્વરીની સાસુને કહી. તે સાસુ આ વૃત્તાંત સાંભળી અતિક્રુદ્ધ બની અને તેને ઘડા વિના ઘરમાં પેસવા દીધી નહીં, તેથી તે કુંભકારને ઘેર ગઈ અને કુંભકારે જીન પ્રભુની જળપૂજાના પ્રશસ્ય કાર્યને અનુમોદી વિના મૂલ્યે ઘટ આપ્યો; એ પુણ્યના મહોદયે કરી એ કુંભકાર કાળે કરી મૃત્યુ પામતાં કુંભનગરને વિષે શ્રીધર રાજા થયો, અને તેની શ્રીદેવી રાણીના ઉદરે પેઢી સોમેશ્વરી કાળે કરી મૃત્યુ પામી કુંભશ્રી નામે પુત્રી ઉત્પન્ન થઈ. સોમેશ્વરીનો અનાદર કરતાં પેઢી સાસુ દુઃખી એવો અવતાર પામી, અને સુનિદ્રના કથનથી પૂર્વ વૃત્તાંત જાણી કુંભશ્રીના ચરણમાં નમી અપરાધ ખમાવ્યો, અને કુંભકારરૂપે અવતરેલા શ્રીધર રાજા અને કુંભશ્રીએ પણ પોતાના પૂર્વ ભવનું સ્વરૂપ સાંભળી, ભાતી રમણ જ્ઞાન થયું અને તે કું-

ભાશ્રી અનુક્રમે દેવ, મનુષ્ય ઈત્યાદિના સુખને અનુભવિ સિદ્ધ
પદને પામી.

દ્વિતીય ચંદન પૂજા પ્રારંભ.

દોહા.

આતમ ગુણ વાસન ભણી ચંદન પૂજા સાર ।

જેમ મધવા અપછર કરે તેમ કરીએ નરનાર ॥ ૧ ॥

ભૂવાર્થ—આત્માના ગુણને સુગંધિત કરવા સારૂપ ચંદન
પૂજા કહી છે, તે જેમ ઇંદ્ર અપ્સરાઓ કરે છે, તેમ હે નર-
નારીઓ ! કરવી.

વિવેચન—ચંદનથી જેમ હે પ્રભુ ! આપની પ્રતિમા સુગંધિત બને
છે, તેમ મારામાં આત્મગુણની પ્રરિમલ પ્રગટો લહરી બહેકી ઉઠે, એવી
ભાવના ભાવવાની છે.

ઢાળ.

રામખી રાગેણ ગીયતે.

હર્ષ ઉલટ ધરી, મુરલિ જસ વિસ્તરી, બાવના ચંદન
સરસ લીજે ॥ ૧ ॥ ધસિય ઓરસપરી, માંહિ કેસર
ધરી, મન વચન કાય ધિરતા કરી જે ॥ ૨ ॥ કનક
મણિયેં ધડી, રલ કચોલડીમાંહે ભરી નેત્ર છનશું
ઠવી જે ॥ ૩ ॥ ચરણ, જાનુ, કરેં, અંસ, શિર, ભાલ,
ગલે, ઉર, ઉદર, પ્રભુ નવ તિલક ઝીજે ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—હર્ષ અને ઉલટ ધારણ કરી, જેની સુરભી સૌ-ગંધ્ય વિસ્તારને પામેલી છે, એવું સરસ બાવના ચંદન લેવું. તે ચંદન મન, વચન, કાયા સ્થીર કરીને કેસર મેળવી ઓરસીયા ઉપર ઘસવું, પછી સુવર્ણ અને રત્નથી ઘડેલી નેત્ર-બે કચોળીમાં ઉતારવું, પછી તે જીન પ્રભુને ચરણ, જાનુ, હાથ, ખભા, મસ્તક, લલાટ, કંઠ, હૃદય અને ઉદર એમ નવ અંગનાં મળી તેર તીલક કરવાં.

વિવેચન—ચંદન ઘસવાનો ઓરસીઓ ખડખડો કાકરા ઉખડે તેવો નહિ હોવો જોઈએ. કાંકરીવાળું ચંદન દેવને ચડવાથી દેવની આશ્વા-તના થાય છે. ઓરસીયા ઉપર ચંદરવો પલુ ખાંધવો જોઈએ. તિલક નવે અંગનાં મળી તેર થાય છે. તેમાં બે ચરણ, બે જાનુ, બે હસ્ત, બે ખભા, મસ્તક, લલાટ, કંઠ, ઉર અને ઉદર એ પ્રમાણે સમજવાં.

દોહા.

શીતળ ગુણ જેમાં રહ્યો શીતળ પ્રભુ મુખ રંગ ।
આત્મ શીતળ કરવા ભણી પૂજા અરિહા અંગ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—શીતળ જેમાં ગુણ રહ્યો છે, પ્રભુના મુખનો રંગ પણ શીતળ છે, માટે ચંદનની અરિહંતના અંગે આત્માને શીતળ કરવા માટે પૂજા કરો.

વિવેચન—ચંદન દ્રવ્યથી પૂજા કરવાનો હેતુ એ છે કે, જેમ ચંદનને ગુણ શીતળ છે, તેમ હે પ્રભુ ! મારા આત્માના ગુણને શીતળ કરો.

ગીત.

(રાગ કાફી કુંજબહાની દશી.)

હરિ ચંદન ધન સારશુરે દ્રવ્ય તિલક નવ અંગ ॥
જીનેસર પૂજ્યે ॥ શિવ સુંદરી સિર સોહતુરે ભાવ

તિલક મન રંગ ॥ જીનેં ॥ ૧ ॥ પઠમ ચઉનિજ થા-
નકેરે તિલક વિમળ સુખકાર ॥ જીનેં ॥ ગાત્ર વિ-
લેપન પૂજનારે જગદ્ગુરૂ જયકાર ॥ જીનેં ॥ ૨ ॥
ક્રોધ અનલ શીતળ થયેરે રીઝ બની તુજ મુજ
॥ જીનેં ॥ ક્ષણ ક્ષણ પ્રલક પ્રમોદશુરે અજબ ગતિ
પ્રભુ પૂજ ॥ જીનેં ॥ ૩ ॥ જમ જયસૂરને શુભ મતિરે
દંપતિ પદ નિર્વાણ ॥ જીનેં ॥ ચંદન પૂજ જીન ત-
ણીરે કરતાં શુભ કલ્યાણ ॥ જીનેં ॥ ૪ ॥

ભાષ્યાર્થ—કસ્તુરી વિગેરે દ્રવ્યયુક્ત ચંદનથી નવે અંગે
તીલક કરીને જીનેશ્વરને પૂજવા. તેનાવડે શિવસુંદરીમુક્તિરૂપી સ્ત્રીનું
સુંદર શિરે કહેતાં લલાટમાં તીલક પ્રાપ્ત થાય, એવી મનના
આનંદવડે ભાવના કરવી એ હેતુ છે. ॥ ૧ ॥ પ્રથમ પોતાના ચાર
અંગે નિર્મળ સુખને કરનારાં તીલક કરવાં, ગાત્ર વિલેપન એટલે
જગદ્ગુરૂ જય કરનારા એવા પ્રભુજીને આખા અંગે ચંદન
પંકનું લેપન કરવું એ પણ એક વિધિ છે. ॥ ૨ ॥ ક્રોધ અગ્નિ
શીતળ થયે તુજ મુજથી પ્રીતિ બની ક્ષણ ક્ષણ હર્ષથી રોમાં-
ચિત બની જેની અજબ ગતિ એવા પ્રભુજીને પૂજાએ. ॥ ૩ ॥
જેમ પૂજતાં જયસૂર અને શુભમતિ દંપતિ પતિ પત્નિ નિર્વા-
ણને પામ્યાં, એવી જીનરાજની ચંદન પૂજ કરતાં શુભ અને
કલ્યાણ સાંપડે. ॥ ૪ ॥

વિવેચન—ચંદન દ્રવ્યથી પ્રભુજીને તિલક કરવાનો હેતુ એ છે કે,
પ્રભુજીના અંગે ભાવનાથી તિલક કરી જેમાં મન રંગાયેલું હો, એવી
શિવસુંદરીનું—મુક્તિ નારીનું શિરે તિલક પ્રાપ્ત થાય. ચંદન પૂજ કરતાં
પ્રથમ પોતાને ચાર અંગે એટલે કપાળ, કંક, હૃદય, નાભિએ તિલક

કરવાં. આ ચંદનની પૂજા કેટલાક પ્રભુજીને તિલકો કરી કરે છે, અને કેટલાક આખા શરીરે વિલેપન પણુ કરે છે, કેટલાક વળી ચિત્ર વિચિત્ર આકૃતિઓ કાઢે છે, પણુ એતો અવિધિ છે.

કથા—વૈતાલ્યગિરિ ઉપર ગજપુર નામના નગરમાં જય-સૂર વિદ્યાધર રાજા હોતો, તેને શુભમતિ નામે રાણી હતી. કોઈ સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવ તેના ગર્ભમાં સ્થિત થતાં તેને અષ્ટાપદ પ્રમુખ તીર્થે જવા, અને જાતે જીનેંદ્ર પ્રભુની પૂજા કરવા દોહદ થવા લાગ્યો, અને એવું રાજાને તે રાણીએ જણાવતાં તેને રાજા અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર લઈ ગયો, ત્યાં ગંધ દ્રવ્યથી રાણીએ પ્રભુની પૂજા કરી. પણુ ત્યાંના કોઈ મુનિની દુગંછા કરી પાછળથી અપરાધ ખમાવ્યો, પણુ એક જન્મમાં અનુભવવા જે-ટલું કર્મ બાકી રહ્યું. સમયે કરી તે રાણી પુત્ર પ્રસુતા બની અને પશ્ચાત્ તે પુત્ર ઉમર લાયક થતાં તેને રાજા સોંપી બંને દંપતિએ ગુરૂ મહારાજ પાસે દિક્ષા ગ્રહણ કરી. તે દિક્ષાને પાળીને રાજા સૌધર્મ દેવ લોકમાં દેવતા થયો, અને શુભમતિ તેની દેવાંગના થઈ. પણુ તેનું આયુષ્ય સ્વદપ હોવાથી તે ચવીને હસ્તિનાપુરના જીતશત્રુ રાજાને ત્યાં મદનાવળો કન્યારૂપે અવતરી. તે યૌવનપૂર્ણ થતાં તેનો સ્વયંવર તેના પિતાએ આરંભ્યો, તેમાં તે શિવપુરના સિંહધ્વજ રાજાને વરી, પણુ પૂર્વ ભવમાં મુનિની દુગંછા કરવાથી જે કર્મ તેણે ઉપાર્જન કર્યું હતું, તે ઉદયમાં આવ્યું, તેથી તેના દેહમાંથી દુર્ગંધી છૂટવા લાગી. સર્વ ઉપચારો તેના માટે વ્યર્થ જતાં રાજાએ તેને ઘોર અટવીમાં એક મહેલ બંધાવી રાખી. કોઈ શુકપક્ષિના યુગ્મના વાર્તાલાપથી જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું, અને તેથી પોતે પૂર્વ ભવમાં કરેલી સાધુની દુગંછા કરવાનું આ સ્થિતિએ પરિણામ છે, અને સાત દિન-પર્યંત ત્રણે કાળ ઉત્તમ ગંધથી શ્રી જીનેશ્વરની પૂજા કરે તો

આ દુઃખમાંથી મુક્ત થાઉં એમ જાણી તે શ્રી જીનેશ્વરની ગંધ દ્રવ્યથી પૂજા કરવા લાગી, તેથી તેની દેહની દુર્ગંધી નષ્ટ થઈ. રાજાને તેની ખબર પડતાં આનંદપૂર્વક તેને રાજમહેલમાં લાવ્યો, અને તત્ક્ષણ અમરતેજ નામના કોઈ મુનિપતિને કેવળ જ્ઞાન થયું છે, એ જાણી તેમની સમિપે રાજા સર્વે નગરજનોને લઈ વંદન કરવા ગયો. મહનાવળીએ પોતાને પ્રતિબોધ આપ્યો, તે શુકપક્ષી કોણ હોતો એમ મુનિને પૂછ્યું. તેના ઉત્તરમાં તે મુનિએ એ તારે પૂર્વ જવનો સ્વામી દેવતા હોતો, અને તીર્થંકર જગવંત પાસેથી તારું સવિશેષ ચરિત્ર સાંભળી કીરયુગલનું રૂપ ધારણ કરી તને પ્રતિબોધવા આવ્યો હોતો, અને દેવતાઓના સમૂહમાંથી એ તેનો સ્વામી તેને મુનિએ બતાવ્યો. મહનાવળી તે દેવતાના ચરણમાં પંડી, ને હીધેલા પ્રતિબોધ માટે ઉપકાર કબૂલ્યો, પછી દેવતાએ તેને કહ્યું, હવે હું આજથી સાતમે દહાડે અહીંથી ચવી ખેચરનો પુત્ર થઈશ, ત્યાં આવી તારે મને પ્રતિબોધ આપવો. રાણી મહનાવળીએ તે અંગીકાર કર્યું, પછી સંવેગને પ્રાપ્ત એ રાણીએ પોતાના વર્તમાન જવના ઓઢંત સિંહધ્વજને સમજાવી ગુરૂમહારાજ પાસે દિક્ષા લીધી, અને વિહાર કરવા લાગી. પેલો દેવ ચવીને પવન નામના ખેચરનો પુત્ર થયો. એ મૃગાંક કુમાર એકદી વિમાનમાં ખેસી આકાશ ભાગે ગમન કરતો હોતો, ત્યાં પેલી મહનાવળી તેના જોવામાં આવી. તુરતજ તેના ઉપર તે મુગ્ધ બની ગયો, અને તેને તપશ્ચર્યા છોડી દઈ પોતાને વરવા વિનવવા લાગ્યો. પણ મેરૂ પર્વતની ચુલિકાની જેમ તે મહનાવળી ચલાયમાન થઈ નહિ, અને જેમ જેમ વિદ્યાધર કુમાર કામવિકાર દર્શાવવા લાગ્યો, તેમ તેમ તે ગુરૂસત્વવડે શુભ ધ્યાનમાં આરૂઢ થતી ગઈ. પછી મોહમૂઢ એ કુમાર અનુકુળ ઉપસર્ગ કરવા લાગ્યો, તેવામાં તે મહનાવળીને કેવળ જ્ઞાન થયું. દેવતાઓએ કેવળ જ્ઞાનનો મહિમા કર્યો, અને પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી. એ જોઈ

એ વિદ્યાધર કુમાર વિસ્મય પામ્યો, તે નિહાળી એ કેવળીએ તેનો પૂર્વ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો, અને તેને પ્રતિબોધવા ઉપદેશ આપ્યો કે, હે ખેચર ! સંસારના કારણરૂપ મોહને છોડી દે, અને ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કર એમ કહ્યું. આ ઉપદેશથી એ વિદ્યાધર કુમારને સંવેગ પ્રાપ્ત થયો, અને પોતાના કેશનો પોતાના હાથેજ લોચ કર્યો, અને જૈન દિક્ષા ગ્રહણ કરી, અને ઉગ્ર તપવડે કર્મને ખપાવી, મોક્ષ પામ્યો. મહનાવળી પણ કેવળી પર્યાયને પામી અનેક ભવિ જનોને પ્રતિબોધતી શાસ્વત સુખને પામી. ચંદન પૂજનું આ કૃણ છે.

તૃતીય પુષ્પ પૂજા પ્રારંભ.

દોહા.

હવે ત્રીજી સુમનસતણી સુમનસ કરણ સ્વભાવ,
ભાવ સુગંધ કરણ ભણી દ્રવ્ય કુસુમ પ્રસ્તાવ. ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—હવે ત્રીજી પૂજા સુમનસ પુષ્પની સુમનસ સાફ મન કરવાનો સ્વભાવ છે, એવી પુષ્પ દ્રવ્યના પ્રયોગે કરી ભાવને સુગંધિત કરવા ભણી છે.

વિવેચન—જેમ પુષ્પપરિમળથી મન પ્રકુક્ષિત બને છે, તેમ ભાવને સુગંધિ કરવા અથવા આત્મપરિમળ થવા પુષ્પ દ્રવ્યની પૂજાનો પ્રસ્તાવ-વિધિ ભણ્યો છે.

દોહા.

(રાગ મિયાની ધન્યાશ્રી—જાતી રેખતાની.)

(મોરી માયરે મુને જાન દે—એ રશી.)

સુરનાથ જ્યું ભવિલોક પૂજે, જીનપ દૂજે નહિ મળે

સૌગંધિ કુસુમ વિવિધ જાતિશું, મેળવી ધન મોકળે
 ॥ સુર૦ ॥ ૧ ॥ મોગરો ચંપકમાલતી સુમ કેતકી વર
 જસુલે પ્રિયંગુ ને પુન્નાગ નાગં, દાઉડી વર પાડલે
 ॥ સુર૦ ॥ ૨ ॥ સદા સોહાગણુ જાઈ જૂઠું બોલસિરી
 સેવંતરે, મચકુંદને ચંબેલી, વેલી, ઉગીયાં શુચિ
 જળથળે ॥ સુર૦ ॥ ૩ ॥ લેઈ સુરભિ સુમ જિન ચરણ
 પૂજે પૂજ્યા આ ખંડલે, શિવ સુંદરી વરમાલિકા
 સુમ થાપિયે પારગ ગલે ॥ સુર૦ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—ઇંદ્રોની પેઠે હે લવિચ્છો ! સુગંધવાળાં નાના
 પ્રકારનાં પુષ્પો, પુષ્કળ ધન ખર્ચી મેળવી પૂજે. જનરાજ જેવો
 બીજો પ્રભુ નહીં મળે ॥ ૧ ॥ મોગરો, ચંપો, માલતી પુષ્પ,
 કેતકી, જસુદ, પ્રિયંગુ, પુન્નાગ, નાગ, ધાવડી અને સુંદર પાડ-
 લથી પૂજે ॥ ૨ ॥ સદા સુહાગણુ જાઈ, જૂઠું, બોલસરી, સેવંતિ
 મચકુંદ, ચંબેલીનાં પુષ્પો, કે જે પવિત્ર જળ અને સ્થળે ઉગ્યાં હોય,
 તેનાવડે પૂજે ॥ ૩ ॥ જેમ આખંડલે પૂજ્યા છે, તેમ સુરભી સુ-
 ગંધવાળાં પુષ્પો લઈ પૂજે, અને પારગ જે પ્રભુ તેના ગળે પુ-
 શ્પની માળા આરોપો. જેમ શિવસુંદરી સુક્તિસુંદરીરૂપી સુંદર
 માળાને ઠંઠમાં સ્થાપીએ.

વિવેચન—પુષ્પો પવિત્ર જળથી સીંચેલાં, તેમજ પવિત્ર સ્થળે ઉ-
 ગેલાં અખંડ પાંખડીઓનાં લેવાં જોઈએ. આજકાલ દેરાસરમાં બગી-
 ચામાં શ્રાવકો નહાય છે, કપડાં ધૂએ છે, તેવા મેલા પાણીથી પોષાયલાં
 પુષ્પો પૂજના વિધિમાં નિષ્પયોગી છે.

દોહા

સુરભિ અખંડ કુસુમ ગ્રહી, પૂજે ગત સંતાપ,
સુમ જંતુ ભવ્યજપરે, કરીએ સમકિત છાપ.

ભાવાર્થ—સુગંધવાળાં તુલ્યા વગરનાં અખંડ પાંખડીવાળાં
પુષ્પો લઈ, સંતાપ રહિત બની પ્રભુજીને પૂજે.

ગીતં.

(રાગ કાફી—અરનાથકું સદા મેરી વંદના—એ દશી.)

પૂજે શ્રી જીનચંદનેરે, ભવિ પૂજે શ્રી જીનચંદને ॥
શિવ વરીએ દુરિત નિકંદનેરે ॥ ભ૦ ॥ એ ટેક. ॥
સરસ સુગંધ કુસુમવર જાતિ પદ્મ મલ્લિકા કુંદનેરે
॥ ભ૦ ॥ દમણો, મરૂઓ, વરસહકારો, લાવો મચકું-
દનેરે ॥ ભ૦ ॥ ૧ ॥ લાલ ગુલાબ બકુલ કોરંટો, કેવડો
કુસુમ અખંડનેરે ॥ ભ૦ ॥ પૂજે ભવિ તેમ પરમ
પ્રમોદે પૂજ્યા જેમ શકુંદનેરે ॥ ભ૦ ॥ ધતુરે પૂજત
શિવ વિષયી નર, વાયસ પિયુમંદનેરે ॥ ભ૦ ॥ નિ-
રીહકું કુસુમે સુર સેવત, પરપુષ્પા માકંદનેરે ॥ ભ૦ ॥
૩ ॥ શુભ ત્રિકયોગે વીર કહે જીન પૂજી હરો ભવ
કુંદનેરે ॥ ભ૦ ॥ વણિગ્ ધૂઆ લીલાવતી પૂજત, પામી
પદ મહાનંદનેરે ॥ ભ૦ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—હે ભવિઓ ! શ્રી જીનચંદ્રને પૂજવાથી
ચાપનો નાશ કરી શિવ મુક્તિને વરો. રસવાળાં શ્રેષ્ઠ જાતિનાં

સુગંધવાળાં પુષ્પો જેવાં કે, કમળ, મલ્લિકા, કુંદ, ડોલર, ડમરો, મરવો, વરધારો, વળી મચકુંદનાં લાવીને લાલ ગુલાબનાં, બકુલ, કરંટો, કેવડો એમ અખંડ પાંખડીવાળાં પુષ્પને લાવી, જેમ ઇંદ્રે પૂજ્યા હતા, તેમ ભવિષ્યો ! પરમ હોંશવડે કરીને પૂજે. વિષયીઓ શિવને ધતુરેથી પૂજે છે, વાયસ કાગડો લીંબડાને સેવે છે, તેમ. નિરીહ જે પ્રભુ, તેને પુષ્પથી દેવતાઓ સેવે છે. જેમ કોયલ આંખાને સેવે છે, તેમ. શુભ ત્રિકલોગથી મન, વચન, કાયાથી વીરવીજ્ય કહે છે, જીનેંદ્રને પૂજી ભવરૂપી બંધનને હરો. વણીક સ્ત્રી લીલાવતી એ પ્રમાણે પૂજી અનંદનું પદ-મોક્ષ તેને પામી હતી.

વિવેચન—જેવી પોતાની યોગ્યતા-ઉત્તમતા-રૂચી તેવીજ તેની સાધન સંપત્તિ હોય, તે સ્વાભાવિક છે. ઉત્તમ પુષ્પો મૂકી વિષયી એવા મહાદેવને ધતુરે રૂચી છે.—તાર્પણ.

કથા—લીલાવતી નામની વિનયદત્ત નામના શ્રેષ્ઠીની સ્ત્રી હતી, તે પોતાની શોક જીનમતિએ પુષ્પની સુંદર માળાથી પૂ-જેલું જિનજિંબ નિહાળી, અત્યંત મત્સરથી તેમજ અનાદિ મિ-આત્મને લઇને ક્રુદ્ધ બની, પોતાની દાસીને તે માળા લઈ વાડી-માં ફેંકી દેવા કહ્યું; પણ તે દાસીને તે માળા સર્પરૂપે જણાયાથી તે લઈ શકી નહિ પશ્ચાત્ લીલાવતી તે લેવા દોડી અને લેતાંની સાથે તે સર્પરૂપ બની તેના હાથે વીંટળાઈ રહી. આથી લીલાવતી પુકાર કરવા લાગી, જીનમતિએ જઈ તેને મૂક્ત કરી. આથી લીલાવતી શરમોદી બની ગઈ. એકદા કોઈ મુનિના મુખથી લીલાવતીએ સાંભળ્યું કે, જે પ્રાણી મત્સર ભાવથી બીજાએ કરેલી જીન પૂજાને દૂર કરે છે, તે પ્રાણી આગામીકાળે દુઃખથી પરિ-તાપ પામતો હજારોભવ આ સંસારચક્રમાં પરિભ્રમણ કરે છે. આ ઉપદેશ સાંભળી લીલાવતી બોલી મહારાજ ! મેં પણ પૂર્વે એવો અપરાધ કર્યો છે, અને એ પાપથી મારી પાપિણીની શુદ્ધિ કેવી રીતે થાય, તે કહો. મુનિ બોલ્યા કે, ભાવશુદ્ધિપૂર્વક જીન

પૂજા કરવાથી એ પાપની શુદ્ધિ થશે. લીલાવતીએ કહ્યું, જો તેમ છે, તો યાવદ્ જીવનપર્યંત મારે જીનેશ્વરની ત્રીકાળ પૂજા કરવી, અને એવી પ્રતિજ્ઞા કરી પશ્ચાતાપથી પરિતપ્ત અંતઃકરણવાળી તે પોતાની શોક જીનમતિને ચરણે વળી ખમાવવા લાગી. એ પ્રમાણે મુનિથી પ્રતિબોધ પામેલી લીલાવતી પોતાના માતા પિતાને મળવા પતિ આજ્ઞા લઈ પોતાના પીયર ઉત્તર મથુરામાં આવી. તેને જીન પૂજા કરતી નિહાળી તેના ભાઈએ તે પૂજનું કૃણ કહેવા વિનવતાં તેણે સમગ્ર કૃણ કહી સંભળાવ્યું, એથી તેના ભાઈની પણ એ પૂજામાં રૂચી જાગી, અને જીનેન્દ્રના ચરણની પૂજા કરવામાં તત્પર રહેતાં તે બંને ભાઈ જહેન દીવસો વ્યતિક્રમાવતાં હતાં. પશ્ચાત્ કાળધર્મને પામી તે બંને ભાઈ જહેન સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયાં ત્યાં ઇચ્છિત સુખ ભોગવવા લાગ્યાં. પ્રથમ ગુણધર લીલાવતીના ભાઈનો જીવ ચવી ત્યાંથી પદ્મપુરના પદ્મરથ રાજાની પદ્માવતી રાણીના ઉદરથી જન્મ લઈ જય નામે પુત્ર થઈ રહ્યો. લીલાવતીને જીવ ચવી સુરપુરના સુરવિક્રમ રાજાની શ્રીમાલા સ્ત્રીના ઉદરે ગર્ભમાં આવી પુત્રી થઈ અવતરી. તે પુત્રી પાણીચક્રણ યોગ્ય થયેલી જાણીને એકદા તેની માતાએ રાજાને નમવા માટે મોકલી. પુત્રી રાજાના ચરણકમળમાં નમી જોળામાં બેઠી. તેને વર યોગ્ય થયેલી જોઈ રાજા તે સંબંધી વિચારમાં ડૂબી ગયો, અને પોતાની સંભામાં બેઠેલા રાજપુત્રોમાંથી પોતાને જે પસંદ પડે તે બતાવવા પોતાની પુત્રીને કહ્યું, પણ તેમાંથી કોઈ જ તેની નજરમાં વસ્યો નહિ. રાજા એથી વિચારશૂન્ય બની ગયો, અન્યદા જયકુમારનું ચિત્ર, પદ્મ ઉપર આલેખી મંગાવી તે જોવા મોકલ્યું, જે જોઈ તે રાજકુમારી હર્ષથી રોમાંચિત બની સ્નિગ્ધ દૃષ્ટિએ તે રૂપને નિહાળવા લાગી, અને તેથી એ વર તેને પસંદ છે, એમ જાણી રાજાએ કન્યાના દાન નિમિત્તે પોતાના મંત્રીને પદ્મ રાજાની પાસે મોકલ્યો, અને એ વિનયશ્રી નામની રાજકુમારીનું સગપણ

પદ્મ રાજાના પુત્ર જયકુમાર સાથે કર્યું, અને લગ્નનો દિવસ નક્કી કરી, મંત્રી પોતાને ઘરે આવ્યો. જયકુમાર પરિજનો સાથે પદ્મ-પુર પરણવા આવ્યો, અને કુમારીની સાથે પાણીગ્રહણ કર્યું. પછી સસરાને ત્યાંથી રજા લઈ સમગ્ર સમાજ સાથે કુમાર પોતાના નગર તરફ વળ્યો. માર્ગમાં જતાં ચરણ્યની મધ્યમાં નિર્મળાચાર્ય મુનિ તેમના જોવામાં આવ્યા, તેથી તે દંપતિ તેમને વંદના કરવા ગયાં. મુનિએ ધર્મ લાભ આપી કુમારને સ્વાગત, અને વિનયશ્રીને તમને ધર્મસંપત્તિ પ્રાપ્ત થાઓ, એવી શુભાશિષ અર્પી. તે ઉભયે મુનિના ચરણકમળમાં પ્રણામ કર્યા, પશ્ચાત પોતાનાં નામ મુનિએ ક્યાંથી જાણ્યાં એમ તેઓ અશ્ચર્યમાં લીન થયાં. પણ મુનિએ જ્ઞાનધારી હોવાથી જાણી શકે, એમ મનથી સમાધાન મેળવી પૂર્વ ભવમાં તેઓ પોતે કેાણ હતાં એમ પૂછતાં હાલ દંપતિ તરીકે વિદ્યમાન જયકુમાર પોતે વણીક પુત્ર અને લીલાવતી નામની તેની બહેન છે એમ જાણી લીધું, અને તેમને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થતાં વિનયશ્રીને પૂર્વ ભવના બંધુ જોડે પતિ સંબંધમાં જોડાવું નિર્દિત લાગ્યું, અને તેને સંસાર જમણનો નાશ કરનારી મુનિએ દિક્ષા આપી, અને જયકુમાર દિક્ષા પાળવાને અસમર્થ જણાતાં તેણે મુનિના ઉપદેશથી શ્રાવક ધર્મને સ્વીકાર્યો. વિષય સુખમાં નિરપેક્ષ થયેલી વિનયશ્રીને મુનિએ દિક્ષા આપી. જયકુમાર શ્રાવક ધર્મને સ્વીકારી, વિનયશ્રી સાધ્વીને ખમાવી ગુરૂના ચરણકમળમાં નમી, જનધર્મને ગ્રહણ કરી નગરમાં આવ્યો. વિનયશ્રી સાધ્વી સુવૃત્તા ગુણ્ણીની સમીપે રહી દીક્ષા પાળી, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શાસ્વતસ્થાન-મોક્ષને પ્રાપ્ત થઈ.

ચતુર ધૂપ પૂજા પ્રારંભ.

દોહા.

કર્મ સમિધ દાહન ભણી, ધ્યાનાનળ સળગાય ।
દ્રવ્ય ધૂપ કરી આત્મા, સહજ સુગંધિત થાય ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—ધ્યાનરૂપી અગ્નિ સળગાવી કર્મરૂપી લાકડાં બા-
ળવા માટે ધૂપના દ્રવ્યની પૂજા, કે જેથી આત્મા સહજ સુગં-
ધવાળો બને છે તે ભણી છે.

વિવેચન—અગ્નિથી જેમ કાષ્ટ બળે છે, તેમ ધ્યાનરૂપી અનળને—
અગ્નિને સળગાવી કર્મરૂપી લાકડાંને તેમાં બાળી—ખપાવી આત્માને ભાવ સુ-
ગંધિત કરવા ધૂપ દ્રવ્યથી પ્રભુજીની પૂજા કરવી.

દોહા.

(રાગ માળવી ગુડા.)

ભવભય ચૂરણો કૃષ્ણ અગરતણો, ચૂરણ કરી સુરભી
મને એ ॥ ૧ ॥ અંબર તગરનો શુચિતર અગરનો
વળી ધનસાર ખરાસને એ ॥ ૨ ॥ કુંદર તરકનો ક-
સ્તુરી પુરકનો ભેળીએ મેળવી ચંદને એ ॥ ૩ ॥
નવ નવ રંગનો શુદ્ધ દશાંગનો ધૂપ સુગંદ જીણુંદને
એ ॥ ૪ ॥ ધૂપધાણું ભણું કંચન રચણું પાવક
નિર્ધૂમ પરજળે એ ॥ ૫ ॥ જન મંદિર જતાં ધૂપ
ઉવેખતાં દશ દિશિ મહમહે પરિમલે એ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—ભવ ભયને ચૂરણ કરતો કૃષ્ણાગરનો ચૂરણ કરી
 ॥ ૧ ॥ નિર્મળ મને કરી અમર, તગર, પવિત્ર અગર, ચંદનવદ્ધી,
 કર્તુરી, ખરાસ ॥ ૨ ॥ કિંદર, તુરક, નાગરમોથ, ચંદનને
 ભેળવી ભેળવીએ ॥ ૩ ॥ જે નવનવા રંગનો શુદ્ધ દશાંગ ધૂપ
 છન દેવને ॥ ૪ ॥ કંચન અને રક્તના ધૂપધાણામાં પ્રબલતા
 નિર્ધૂમ-ધૂમાડા વિનાના અગ્નિમાં નાખી ॥ ૫ ॥ તે ધૂપ છન
 મંદીરે જતાં ઉપેવતાં દશે દિશામાં મગમગી રહે ॥ ૬ ॥

વિવેચન—મંદીરમાં જતાં બહારના ભાગમાં પણ ધૂપ કરવો. દશાંગ
 ધૂપમાં અંબર, તગર, અગર, કપુર, ખરાસ (બીમસેની), કુંદર, તુરક-
 નાગરમોથ, કર્તુરી, શિલારસ અને ચંદન આવે છે. માંહે સાકર પણ
 ભેળવવી.

ટોહા.

ધ્યાન ઘટા પ્રગટાવીએ, વામ નયન છન ધૂપ ।
 મિચ્છત દુર્ગંધ દૂરે ટળે, પ્રગટે આત્મસ્વરૂપ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—ડાળી બાબુ જેમ છન પ્રભુ સાસે ધૂપની, તેમ
 ધ્યાન ઘટા પ્રગટાવીએ જેથી મિથ્યાત્વ દુર્ગંધ દૂર ટળી, આત્મ-
 સ્વરૂપ પ્રગટે.

વિવેચન—કર્મરૂપી મલિનતાથી આત્મા જેમ મલિન થઈ ગયો છે,
 તે મલિનતા ટળવાથી આત્માના ઉત્તમ ગુણો પ્રગટ થાય. સુગંધિ જેમ
 સર્વને આદરણીય છે, તેમ ઉત્તમ ગુણો પણ સર્વને આદરણીય થાય છે.

ગીત.

(સખાબ રાગિણી—જાતિ રાગ.)

છનવર જગત દયાળ ॥ ભવિયાં ॥ છનવર જગત
 દયાળ ॥ છનપદ સેવત ધૂપ ઉપેવત, સુરવર નયન

હજર ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥ તેમ ભવિ શુદ્ધ દશાંગ ઉ-
 ખેવો માંહે સાકર ધનસાર ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥ ૧ ॥
 પરિમલ વદને ધૂપ કહત હૈ સૂણને બુદ્ધિ વિશાળ
 ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥ જનપદ સેવત ઉર્ધ્વગતિ હમ
 તેમ ભવિ શિવ સુખ માલ ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥ ૨ ॥
 શુદ્ધ સ્વરૂપી અરૂપી ત્રિમળતા વેદી સમય ત્રિકાળ
 ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥ એહવા પ્રભુ પડિમા વામાંગે ધૂપ
 રસાળ ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥ ૩ ॥ ચોથી પૂજા ચિહ્ન
 ગતિ હારી વારી કર્મકી જાળ ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥
 વીર કહે ભવ સાતમે સિદ્ધા વિનયંધર ભૂપાળ
 ॥ ભવિયાં ॥ ૭૦ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—ભવિઓ ! જનવર જગત ઉપર દયાવાળા છે.
 હજર આંખોવાળા ઇંદ્રો પણ જેની ધૂપથી સેવા કરે છે, તેમ
 ભવિઓ ! તમે પણ શુદ્ધ દશાંગ ધૂપની માંહે સાકર અને ક-
 સ્ટુરી મેળવી પૂજો ॥ ૧ ॥

હે બુદ્ધિના વિશાળ ! સાંભળજો. સુગંધી મોઢાથી ધૂપ
 શું કહે છે! (તે કહે છે) કે, જન પદ સેવતાં મારી જેમ ઉર્ધ્વ
 ગતિ છે, તેમ ભવિઓ ! તમે પણ મોક્ષરૂપી ઉચ્ચ સુખની મા-
 ળાને પામો ॥ ૨ ॥

એવા પ્રભુની પ્રતિમાના ડાબા અંગે રસાળ એવો ધૂપ
 ધરીએ ॥ ૩ ॥

આ ચોથી પૂજા કર્મની જાળ નિવારી ચારે ગતિઓનો નાશ

કરવાવાળી છે. વીરવિજય મુનિ કહે છે કે, સાતમે ભવે વિનય-
ધર ચક્રવર્તી એથી સિદ્ધ પદ પામ્યા ॥ ૪ ॥

વિવેચન—કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કહે છે કે, ધૂપ, પરિમલરૂપ મોઢાથી એમ
કહે છે કે, જનદેવના પદને આરાધતાં જેમ મારી ઉર્ધ્વ ગતિ છે, તેમ
ભવિઓ ! તમે પણ મુક્તિરૂપી સુખની માળા પ્રાપ્ત કરો ઉચ્ચ પદને મેળવો.

કથા—શ્રી પોતાનપુર નામના નગરમાં વજ્રસિંહ રાજાને
કમળા અને વિમળા બે રાણીઓ હુતી, તે બન્ને રાણીઓના ઉ-
દરથી અનુક્રમે કમળ અને વિમળ નામના બે કુમાર અવતર્યા.
રાજાએ કોઈ નિમિત્તિયાને બોલાવી પૂછ્યું કે, આ એક સાથે
જન્મેલા બે પુત્રોમાંથી મારા રાજ્યના પદને યોગ્ય કયો પુત્ર થશે.
વિમળા રાણીએ સેવા ભક્તિવડે વશ કરેલા એ નિમિત્તિયાએ
રાજાને કહ્યું કે, કમળા રાણીનો પુત્ર રાજપદે આવશે, તો ત-
મારું સર્વ રાજ નાશ પામી જશે. તમારી વિમળા રાણીનો પુત્ર
તમારા રાજ્યનો ધુરંધર થવાને યોગ્ય છે, એમ લક્ષણો તથા
શરીર ઉપરનાં નિર્મળ ગુણ રત્નો બેતાં જણાય છે. આથી અતિ
કુદ્ધ બની રાજાએ કમળાના કુમારને અરણ્યમાં મૂકી આવવા
આજ્ઞા કરી તેથી અનુચરો, રૂદન કરતી કમળાના બોળામાંથી
બાળકને ઉપાડી અરણ્યમાં મૂકી આવ્યા, અને રાજાને કહ્યું કે,
એવા જંગલમાં અમે મૂકેલો છે કે, જ્યાં તે ક્ષણવાર જીવી
શકે નહીં. અહીં અરણ્યમાં આ બાળકને માંસનો પીંડ જાણી,
ભારંડ પક્ષી ચાંચમાં લઈ ઉડ્યું, તે બીજા ભારંડ પક્ષીના બેવા-
માં આવ્યું. આભિષેના લોભે પરસ્પર બન્ને પક્ષી બાળકને ઝુંટ-
વવા લાગ્યાં. તેવામાં એ બાળક ચાંચમાંથી છૂટી કુવામાં પડ્યું.
તે કુવામાં ગ્રીષ્મના તાપથી પીડિત તૃષાતુર કોઈ પુરૂષ જળ
પીવા આવતાં પડી ગયો હતો. તેણે એ બાળકને કુવામાં પડતાં
દીઠો કે તુરત ઝીલી લીધો, અને પિતા જેમ પુત્રને છાતી ઉપર
રાખે, તેમ પોતાની છાતી ઉપર સ્થાપિત કર્યો. એવામાં કોઈ

સુખ'ધુ સાર્થવાહુ તે અરણ્યમાં આવી ચડયો. પેલા કુવામાં બા-
ળક, પ'થીને ગળે વળગી રૂદન કરવા લાગ્યો. પ'થીને કંઈથી
રૂદન આવ્યું. પેલા સુખ'ધુ સાર્થવાહુનાં માણસો એવામાં ત્યાં
જળ ભરવા આવ્યાં, તેઓએ કુવામાં થતો રૂદનનો શબ્દ સાં-
ભળ્યો, તેથી સર્વ વૃત્તાંત તેઓએ જઈ સાર્થવાહુને કહી સંભ-
ળાવ્યો. તેથી સાર્થવાહુ માણસો લઈ ત્યાં આવ્યો, અને કુશળ-
તાથી તે બાળક સહિત પથિકને કુવાથી બહાર કાઢ્યો.

પથિક બોલ્યો, આ બાળક તેમજ મને મોટું જીવિતદાન
તમે આપ્યું છે. સાર્થવાહે પૂછ્યું, તમે કોણ છો ? અને આ બા-
ળક કોનો છે ? પથિકે સર્વ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો, અને કહ્યું
કે, આ બાળકનું પાલન કરવા હું શક્તિમાન નથી, તેથી હું તે
તમને સોંપું છું. સાર્થવાહે બાળકને હર્ષથી ગ્રહણ કર્યો, અને તે
બાળકનું નામ વિનય'ધર પાડ્યું, અને પોતાની પ્રિયતામાને
સોંપી દીધો. સ્ત્રી તેનું પુત્રવત્ પાલન કરવા લાગી. સ્વદેષકાળે
સાર્થવાહુ પોતાના કાંચનપુર નગરમાં આવી પહોંચ્યો, વિનય'ધરને
સહુ સાર્થવાહુનો સેવક કહી બોલાવતા હતા, તેથી તે દુઃખાવા
લાગ્યો. એકદા રમતો રમતો તે જનગ્રહ પાસે આવી ચડ્યો, ત્યાં
કોઈ મુનિના સુખથી જીવેશ્વરની ધૂપ પૂજા કરવા સંબંધી તેણે
ઉપદેશ સાંભળ્યો કે, કર્તુરી, ચંદન, અગર, કર્પૂર, ઇત્યાદિ સુ-
ગંધિ ધૂપ, અને પુષ્પોથી જીનપ્રભુની પૂજા કરે, તે દેવતાઓ
અને ઇંદ્રોથી પૂજાય છે, એ સાંભળી જીન પૂજા નહિ કરનાર
ધર્મરહિત તે પોતાને ધિક્કારવા લાગ્યો, અને ઘેર આવ્યો. એવામાં
સાર્થવાહુને કોઈ ગાંધીએ ધૂપ અર્પણ કર્યો, તેનાં જૂઠાંજૂઠાં પડીકાં
બંધાવી તે સાર્થવાહે પોતાના સેવકોને વહેંચી દીધાં. તેમાંથી
એક પડિકું વિનય'ધરને પણ મળવાથી તે સંતુષ્ટ થયો, અને તે
લઈ સંધ્યાકાળે જીનભવનમાં ગયો, ત્યાં જઈ વિધિ પ્રમાણે ઉત્તમ
ધૂપ પ્રભુ આગળ દહન કર્યો, અને એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે, ધૂપના

કડુ છ-ધૂપ ધાણામાંનો સંપૂર્ણ ધૂપ દહન થઈ ન રહે, ત્યાં પર્યંત પ્રાણાંત ઉપસર્ગ થાય, તોપણ મારે અહીંથી ખસવું નહિ. એવામાં કોઈ યક્ષિણીએ આકાશ માર્ગે આવતાં પોતાના સ્વામી યક્ષને કહ્યું કે, આ યુવાન પુરૂષ સુગંધી ધૂપને દહન કરી સ્વ-સ્થાને જાય નહિ, ત્યાં સૂધી ક્ષણવાર અત્રે વિમાનને થોભાવો. યક્ષે સ્ત્રી હઠ વશ બની વિમાનને થોભાવવું પડ્યું, પછી યક્ષિ-ણીના દુરાગ્રહથી તેણે ધાર્યું કે, હું કાંઈક ઉપદ્રવ કરી આ પુરૂષને પોતાના સ્થાનથી ચલાયમાન કરું, કે જેથી આ સ્ત્રી અહીંથી ગ-મન કરવા હા પાડે, એમ વિચારી તે યક્ષ લયંકર સર્પનું રૂપ ધારણ કરી વિનયંધર પાસે આબો, જે જોઈ સર્વ નાશી ગયા, માત્ર વિનયંધર ત્યાં સ્થીર રહ્યો. આથી કુદ્ધ બની તે એ વિન-યંધર મૃત્યુ પામે એવો ઉપાય રચવા ઉદ્યુક્ત થયો, અને સર્પ-નારૂપે વિનયંધરના શરીરે વીંટાઈ વળ્યો, અને ભરડો દઈ હાડને મરડી નાખી ઘણી પીડા કરી, પણ વિનયંધર ચલાયમાન થયો નહિ, એથી યક્ષે પ્રસન્ન થઈ તેને વગર માગ્યે સર્પનું વિષ ઉતરી જાય એવું એક રત્ન આપ્યું, અને અન્ય ઇચ્છિત માગવા કહ્યું. વિનયંધર નમસ્કાર કરી બોલ્યો, મારું દાસપણું દૂર કરો, અને મારું કૂળ પ્રગટ કરો. તથાસ્તુ.—એમ હા કહી યક્ષ અંતર્ધ્યાન થયો, અને વિનયંધર ભાવપૂર્વક જીનપ્રભુની સ્તુતિ કરી પ્રભુમી પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતો ઘેર આબો. તે નગરના રાજા રત્નરથની ભાનુમતી નામની કન્યાને ઉગ્ર સર્પે ડંસ કર્યો. રાજાએ વૈદોને વિષ ઉતારવા બોલાવ્યા, પણ ઉપાય સર્વે નિષ્ફળ જતાં સહુએ હાથ ખંખેર્યા. આખર તે કન્યાને મૃત સમજી સ્મશા-નમાં કંડણા પૂર્ણ હૃદયે સહુ દહન ક્રિયાને માટે લઈ આવ્યા. એવામાં પેલો વિનયંધર કોઈ ગામથી આવતાં એ માર્ગે નીકળ્યો, ત્યાં તેણે લોકોના મુખથી રાજકન્યા સંબંધી વૃત્તાંત સાંભળ્યું, તુરત તેણે કહાવ્યું કે, તમારા રાજાને જઈ કહો કે, કોઈ પુરૂષ

તે કન્યાને જીવિત આપે છે. તુરતજ રાજાએ તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, અને કહ્યું, જો તું આ કન્યાને જીવિત આપે તો એ કન્યા, અર્ધું રાજ્ય, અને તું કહે તે. અરે! મારું જીવિત સુદ્ધાં આપું. વિનય'ધર બોલ્યો, દેવ! તમારું કાર્ય સિદ્ધ થયા પછી જે આપવું હોય તે આપજો, અને એમ કહી ચીતા પાસે આવ્યો; અને કન્યાને બહાર કઢાવી, પોતાની પાસે સૂવડાવી. વિનય'ધરે અક્ષત અને ધૂપયુક્ત ગોમ'ડળ કરાવી તે કન્યાને તે ઉપર સૂવડાવી, અને પેલા યક્ષનું સ્મરણ કરી, પેલા રત્નવાળા જળનું તે કન્યા ઉપર સિંચન કર્યું, તુરતજ તે કન્યા સચેત થઈ, અને લોકોના સામું નિહાળવા લાગી, અને વિસ્મિત નેત્રે આ સહુ પ્રસંગ શો છે, તે સર્વ હકીકત પૂછવા લાગી. રાજાએ કહ્યું, આ પુરૂષ તારો પ્રાણ આપ્યો છે. પ્રત્યુત્તરમાં કુમારી બોલી, જો એણે મને પ્રાણ આપ્યો છે, તો હું પણ મારો પ્રાણ તેને અર્પું છું. રાજા પશ્ચાત્ કુમારીને હાથી ઉપર બેસાડી હર્ષથી નગરમાં લાવ્યો, તે કુમારીનો ફરીથી જન્મોત્સવ કર્યો. પછી રાજાએ વિનય'ધરનો મંત્રીને મૂળ વૃત્તાંત પૂછ્યો, અને કુળની શુદ્ધિ વિષે પૂછ્યું. મંત્રીએ કહ્યું, મહારાજ! એ વિનય'ધર સુબંધુ નામના સાર્થવાહનો કિંકર છે, તેથી તેનો મૂળ વૃત્તાંત તે જાણતો હશે. તેથી રાજાએ સુબંધુને બોલાવી પૂછ્યું, તો તેણે કહ્યું “હું કાંઈ જ જાણતો નથી, માત્ર મને તો એ કુવામાંથી મળી આવ્યો છે, એટલી માહેલી છે.” આ સાંભળી રાજા ચિંતા કરવા લાગ્યો કે, જેનું કુળ અજ્ઞાત છે, તેને પુત્રી કેમ આપી શકાય? અને ન આપું તો પ્રતિજ્ઞા નહિ પાળવાથી અસત્યવાદી ગણાઉં છું. એવામાં પેલા યક્ષે પ્રત્યક્ષ તેનો સર્વ વૃત્તાંત રાજાને કહી સંભળાવ્યો, અને તુરત અંતર્ધ્યાન થઈ ગયો. એ યક્ષના વચનથી રાજાએ જાણ્યું કે, આ તો મારી બેન કમળાનો પુત્ર હોવાથી મારો બાણેજ થાય છે. પછી રાજા થઈને પોતાની કન્યા તેને

પરણાવી, અને જીનેંદ્ર પૂજના પ્રભાવથી તેને મોટું રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું, વંશની શુદ્ધિ થઈ, અને સેવકપણું નાશ પામ્યું. પછી તે વિનયંધર પોતાના પિતા ઉપર ક્રોધ કરી, મોટું સૈન્ય લઈ પોતાનપુર ઉપર ચડી આવ્યો. ત્યાં પિતા પુત્ર વચ્ચે ઘોર સંગ્રામ થયો. પિતાએ કુમાર ઉપર ફેંકવા ક્રોધ કરી ધનુષ ઉપર બાણ ચડાવ્યું, તેવામાં પેલા યક્ષે આવી તેને સ્તંભિત કરી દીધો. તે વખતે અભ્યંતરના તાપથી તપેલા રાજના શરીરે ચંદન વિલેપન કરવાનું રાજસેવકો બોલ્યા, એટલે વિનયંધરે હસતાં હસતાં કહ્યું કે, ચંદન વિલેપન રહેવા હાથને તેને અશુચિનું વિલેપન કરો, કે તેના દેહમાં રહેલો તાપ નાશ પામે. યક્ષે, વિનયંધર ! એમ બોલવું એ. પુત્ર ધર્મને છાજતું નથી, કહી અપવાયો અને પિતા પુત્ર વચ્ચે પરિચય-ઓળખાણ કરાવી. પિતાએ પુત્રને આર્દ્રગંજન કર્યું, પુત્રે થયેલ અપરાધ માટે ક્ષમા ચાચી. આ વાતની નગરમાં ખબર પડતાં સ્તનમાંથી દૂધની ધારાને છોડતી વિનયંધરની માતા પોતાના પુત્રને ભેટવા દોડી આવી, અને હર્ષયુક્ત બની, પુત્રને આર્દ્રગંજન ચુંબન કરવા લાગી. રાજાએ પુત્ર આગમન નિમિત્તે મોટો ઉત્સવ કરાવ્યો, અને રાજ્ય પુત્રને સોંપી જીનેંધર પ્રણી કહેલી દીક્ષા અંગીકાર કરવા પોતાની મરજી જણાવી. વિનયંધર બોલ્યો, પિતા ! તમને રાજ્ય તજવામાં હું વૈરાગ્યનો હેતુ થયો છું, તેવીજ રીતે મને તમે વૈરાગ્યના હેતુ થયા છો; તેથી રાજ્ય વિમળકુમારને આપો, અને પોતાનું પણ રાજ્ય પોતાના પાલક સાર્યવાહકને આપ્યું, અને પિતા સાથે વિજયસૂરી પાસે દિક્ષા લીધી, ઉત્ત્ર તપશ્ચા કરી, કાળ ધર્મને પામી તે પિતા-પુત્ર મોહેંદ્ર દેવલોકમાં દેવતા થયા. ત્યાંથી દેવ સંબંધી આયુષ્યનો ક્ષય થતાં તે બન્ને ત્યાંથી ચલ્યા. પિતા હતો તે ક્ષેમપુર નામના નગરમાં ક્ષેમંકર નામના શ્રેષ્ઠીની સ્ત્રી વિનયવતીના ગર્ભમાં પુત્ર-પણે ઉત્પન્ન થયો. તે જન્મ્યો ત્યારથીજ વિશુદ્ધ શરીરવાળો હતો,

અને તેના નિર્મળ અંગમાંથી નિરંતર સુંદર સુગંધ ઉછળતો હતો, કે જેથી તેને ધૂપસાર એ નામે સહુ યોલાવતા હતા. એકદા રાજ્યભવનમાં આવેલા લોકોમાંથી સુગંધ-પરિભળ વિસ્તરવાથી વિસ્મય પામેલા રાજાએ પૂછ્યું કે, દેવતાઓને પણ વલ્લભ એવો સુગંધી ધૂપ, તમને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયો છે? તમારાં વસ્ત્રો પણ સુગંધમય થઈ ગયાં હોય એમ લાગે છે. આવો સુગંધી ધૂપ તમને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયો છે? લોકોએ કહ્યું, સ્વામી! અમારાં વસ્ત્રો કાંઈ ધૂપથી ધૂપિત કર્યાં નથી, પણ માત્ર ધૂપસારના દેહથી અમે તેવા ધૂપિત થઈ ગયા છીએ. આ વાત સાંભળી તે રાજાની રાણી પણ પોતાનાં વસ્ત્રને ધૂપસારના દેહથી સુગંધિત કરાવવા લાગી, તેથી રાજાને ધૂપસારની ઇર્ષ્યા થઈ આવી; એટલે રાજસભામાં તેને યોલાવી પૂછ્યું કે, કેવી જાતના ધૂપથી તારા શરીરમાંથી આવો ગંધ ઉછળે છે? તેણે કહ્યું, મારા શરીરમાંથી આવી સ્વાભાવિક સુગંધ નીકળે છે. તે સાંભળી રાજાએ રૂદ્ધમાન થઈ પોતાના સેવકોને આજ્ઞા આપી કે, તેના શરીર ઉપર અશુચિ ચોપડીને તેને નગરના મધ્યમાં ઉભો રાખો કે, જેથી તેના દેહમાંથી બધી સુગંધિ નાશ પામે. રાજાની આવી આજ્ઞા થતાં રાજપુરુષોએ તુરંતજ તે પ્રમાણે કર્યું. હવે પેલો યક્ષ તથા યક્ષિણી કે જે વિનયંધર ઉપર પ્રસન્ન થયાં હતાં, તે ત્યાંથી ચવી મનુષ્ય જન્મ પામી જૈન ધર્મ પાળીને પાછાં તે બંને દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયાં હતાં. તે બંને દેવતાઓએ કોઈ કેવળી ભગવંત પાસે જતાં માર્ગમાં ધૂપસારને અત્યંત અશુચિથી લીપિલો જોયો, એટલે અવધિ જ્ઞાનવડે તેને ઓળખી પૂર્વ ભવના સ્નેહથી તેમણે તે ધૂપસારની ઉપર સુગંધી જળની અને પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી, અને તેથી તેના દેહમાંથી સુગંધિ પુનઃ ઉછળવા લાગી. આ જાણી રાજા વિસ્મય પામ્યો, અને તેની પાસે આવી અપરાધ ખમાવવા લાગ્યો, અને ધૂપસારના આવા અસદૃશ્ય ચરિત્રથી વિસ્મિત બની કેવળી

ભગવંત પાસે જમ પૂછી જોયું. તેમનાથી ધર્મોપદેશ સાંભળ્યા પછી રાજાએ પૂછી જોયું કે, આ ધૂપસારે પૂર્વ ભવમાં એવું શું પુણ્ય ઉપાર્જન કરેલ છે કે, તેના શરીરમાંથી આવી સુગંધિ ઉછળ્યા કરે છે, અને મારે તેનાપર શો પૂર્વ ભવનો દ્વેષ છે, કે જેથી તેના શરીર ઉપર મેં અશુચિનું વિલેપન કરાવ્યું, વળી દેવતાઓને શું કારણ હતું કે, તેના ઉપર સુગંધિ જળ તથા પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી? ઉત્તરમાં કેવળી બોલ્યા, આજથી ત્રીજા જન્મમાં આ ધૂપસારે જનપ્રભુ પાસે ધૂપ ઉખેંચ્યો હતો, અને દૃઢ પ્રતિજ્ઞા પાળી હતી. તે જન્મમાં ધૂપસાર તારો પુત્ર હતો, અને જણાવ્યું કે તે વખતે તારી સાથે સંગ્રામમાં તને અશુચિ વિલેપન કરવાનું કહ્યું હતું, તેથી આ ભવમાં તારાથી તેવા કર્મના વિપાકનું ફળ મેળવ્યું છે. આ વચનો સાંભળી ધૂપસારને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, અને ધર્મ ઉપર બહુમાન થયું, ધર્મની પૂર્ણ શ્રદ્ધા થવાથી સર્વ સ્નેહ સંબંધ છોડવા માટે રાજા સહિત દિક્ષા ગ્રહણ કરી, તપ, સંયમ અને નિયમમાં તત્પર એવો ધૂપસાર દિક્ષા પાળી, આયુષ્યનો ક્ષય થવાથી મરણ પામીને પહેલાં એવેકમાં દેવતા થયો. ત્યાંથી ચવીને મનુષ્ય અને દેવતા થઈ અનુક્રમે સાતમે ભવે શાસ્વતસ્થાન-મોક્ષને મેળવશે.

પંચમ દીપક પૂજા પ્રારંભ.

દોહા.

પંચમી ગતિ વરવા ભણી, પંચમી પૂજા રસાળી ।
કેવળ રત્ન ગવેશવા, ધરીએ દીપક માળી ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—પાંચમી ગતિ વરવા આ પાંચમી પૂજા ભણી છે. કેવળ જ્ઞાનરૂપ રત્ન ગવેશવા-ઉપાડી લેવા દીપમાળા ધરવી.

વિવેચન—જેમ અંધરામાં પડી ગયેલી વસ્તુ દીવાના પ્રકાશથી ખોળી કઢાય છે, તેમ કૈવલ્યરૂપી રત્ન જે અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં ખોવાયું છે, તેને અનુભવ-જ્ઞાન દીપકથી ખોળી કાઢવું, એવી ભાવનાને-ઉદ્દેશને અવલંબી આ પાંચમી દીપક પૂજનો પ્રબંધ છે.

દાળ.

(રાગ પૂર્વી.)

દીપકી જ્યોતી યની નવ રંગા, દીન દયાલકે દાહિણુ
અંગા ॥ દીપ૦ ॥ રચણુ જડિત વર્તુલભાજનમે, ઘેનુહ
વિષ ભરીએ ઉછરંગા ॥ દીપ૦ ॥ ૧ ॥ પ્રાણી ઉગારણુ
કારણુ જ્ઞાનસ, કરીએ જ્યુ' નવિ આય પતંગા ॥ દીપ૦ ॥
ઝગમગ જ્યોતિ શુ' દીપક ધરીએ, અનુભવ દીપક
સમકિત સંગા ॥ દીપ૦ ॥ ૨ ॥ જનમંદિર જઘ દીપ
પ્રગટ કરિ, આશય શુદ્ધ વિમળ જળ મંગા ॥ દીપ૦ ॥
ધ્યાન વિમળ કરતાં ભવિ નાસે, દીપ વિરાજથી મોહ
ભુજંગા ॥ દીપ૦ ॥ ૩ ॥ તિમ મિથ્યાત્વ તિમિરકું
હરિયે, શાર્વર તમ હર વ્યોમ પતંગા ॥ દીપ૦ ॥ ગોધન
દેખત નાસત તરુકર જ્યુ' જન દર્શન જાત અનંગા
॥ દીપ૦ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—દીનદયાળા જનપ્રભુની પ્રતિમાના જમણા અંગ
તરફ જળહળતી દીવાની જ્યોતિ રત્ન જડિત ગોળ પાત્રમાં ગા-
યતું ધી ઉછરંગથી પૂરી પ્રગટવી ॥ ૧ ॥ પ્રાણીઓને ઉગારવાના
કારણે જ્ઞાનસમાં તે કરવી, તેથી પતંગ-કુદાં તેમાં આવી પડે નહિ.

દીવો જેમ ઝગમગતા પ્રકાશને ધારણ કરે છે, તેમ સુશ્રદ્ધાવાળા પ્રકાશ સહિત અનુભવ દીવો ધરીએ ॥ ૨ ॥ નિર્મળ ગંગાના જળ જેવો શુદ્ધ આશય ધરી જીન મંદિર જઈને દીપ પ્રગટ કરવો, એ અનુભવરૂપી દીપમાળાથી નિર્મળ ધ્યાનને કરતાં મોહરૂપી સર્પ નાસી જાય છે ॥ ૩ ॥ તેમજ મિથ્યાત્વરૂપી તિમિર જેમ રાત્રીનો અંધકાર આકાશનો સૂર્ય હરે છે, તેમ હરીએ, અને સૂર્યને દેખી જેમ ચોરો નાસવા માંડે છે, તેમ પ્રભુનાં દર્શનથી કામદેવ નાસી જાય છે.

વિવેચન—જેમ દીવો દેખી સર્પ દૂર પળાય છે, તેમ અનુભવ દીપકથી મેહરૂપી જીજ્ઞાસર્પ પણ પલાયન ગણે છે. જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ પ્વાતનો-અંધારાનો નાશ કરે છે, તેમ હૃદય મંદિરમાં પ્રગટાવેલો એ અનુભવ દીપક મિથ્યાત્વરૂપી તિમિર નિવારી દે છે, અને જાનુ ઉદયે જેમ ચોરો-ખજોની પ્રવૃત્તિ છૂટી જાય છે, તેમ હૃદયમાં એ અનુભવ દીપકથી જીનદેવને નિરખતાં કામદેવ ગલિત શસ્ત્ર-હતમનોરથ થઈ જાય છે.

ટોહા.

દ્રવ્ય દીપ સુવિવેકથી, કરતાં દુઃખ હોય ફેક,
ભાવ પ્રદીપ પ્રગટ હુવે, ભાસિત લોકલોક. ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—દ્રવ્ય દીપક વિવેકથી કરતાં જેમ દુઃખ ફેકટ વ્યર્થ થઈ જાય છે, તેમ ભાવરૂપી દીવો હૃદયમાં પ્રગટ થયે લોકલોક ભાસવા માંડે છે.

વિવેચન—જેનોએ લોક અને અલોક એવી બે આકાશની સ્થિતિ માની છે. જેમ દ્રવ્ય દીપકથી અંધારું વીગરે ટળી જાય છે, તેમ ભાવરૂપી દીવો હૃદયમાં પ્રગટતાં કેવલ્યજ્ઞાનમાં લોક અને અલોક ભાસવા માંડે છે.

ગીતં.

(રાગ આશાવરી—ગરબાની દશી.)

દીપક દીપતો રે, લોકાલોક પ્રમાણુ, એહવો દીવડો રે,
 પ્રગટે પદ નિરવાણુ ॥ દી૦ ॥ દ્રવ્ય થકી દીપકની
 પૂજા, કરતાં દોગતિ રોકોરે, પ્રભુ પડિમા આદર્શ ક-
 રીને, આતમરૂપ વિલોકો ॥ દી૦ ॥ એહવો ॥ ૧ ॥
 શુદ્ધ દશા ચેતનકું પ્રગટે વિધટે ભવ ભય કૂપોરે,
 ચિદાનંદ ઝકઝોળ ઘટાશું, કેવળ દીપ અનુપો ॥ દી૦ ॥
 ॥ એહવો ॥ ૨ ॥ પડત પતંગ ન ધૂમકી રેખા, નહિ
 અંચલ ભારતરે, ધૃત વિણ પૂરે પાત્ર ન તાવે વળી
 નવિ મેલ પ્રસૂતે ॥ દી૦ ॥ એહવો ॥ ૩ ॥ પાપ પ-
 તંગ પડત તેમ દીપક કરતી હો સાહેલી રે, છનમતિ
 ધનસિરી વરી શિવસુખને, વીર કહે રંગરેલી ॥ દી૦ ॥
 ॥ એહવો ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—દીપતો દીવો, કે જેનું પ્રમાણુ લોકાલોકનો કે-
 વળજ્ઞાનનો ભાસ થવો એ છે; તે પ્રગટતાં નિર્વાણુ—મોક્ષની પ્રાપ્તિ
 થાય છે. દ્રવ્યથી દીવાની પૂજા કરતાં બે ગતિને રોકો, અને પ્ર-
 ભુની પ્રતિમાને આદર્શ કરી—દર્પણ કરી, તેમાં તમારા આત્માના
 સ્વરૂપને નિહાળો ॥ ૧ ॥ જેથી ભવના ભયરૂપ કૂપ નાશ પામી,
 ચેતન જે આત્મા, તેને શુદ્ધ દશા પ્રગટે એવો ચિદાનંદરૂપી
 ઝકઝોર ઘટાવાળો કેવળજ્ઞાનરૂપી દીવો અનૂપ—ઉપમા સહિત છે.
 જેમાં પતંગ પડતાં નથી, ધમાકાની રેખા નથી, પવનથી જે બૂ-

ઝાતો નથી, પાત્ર-ઠામ તપતું નથી, મસ પડતી નથી-કીટો જામતો નથી, પાપરૂપી પતંગીયાં તેમાં પડી બળી જાય છે. જે દીવો એ સાહેલીઓ કરતી, જેને કરીને જનમતિ અને ધનસિરી મોક્ષના સુખને વરી છે, એમ વીરવિજય આનંદથી રેલી કહે છે.

વિવેચન—કેવળીને અવશ્ય નિર્વાણની પ્રાપ્તિ છે. દીવાથી જેમ માર્ગમાં અડચણ કરનાર વસ્તુ દેખી શકાયથી તેનાથી દૂર નાશી જવાય છે, તેમ અનુભવ દીપકથી નર્ક અને તીર્થય એ ગતિને ઉત્તમ ગતિએ જવા રોકતી રોકી દેવી, અને પ્રભુની પ્રતિમાને આદર્શ-દર્પણ કરી આત્માના સ્વરૂપને નિહાળવું, એટલે કે તે પ્રભુની જેમ હું પણ અનંતજ્ઞાનદર્શન-ચારિત્ર આત્મા છું, એવો અભેદ જોવો. એથી ચેતન આત્માની શુદ્ધ દશા પ્રગટ થાય છે, અને ભવ ભ્રમણનો ત્રાસ છુટી જાય છે. ચિદાનંદ અર્થાત્ પ્રશસ્ત જેઠા ચિત્તનો આનંદ રહ્યો છે, એવા કૈવલ્યરૂપી દીવાની ઉપમા કોઈની સાથે ઘટાવી શકાય તેમ નથી. દીવાની જેમ, એ અનુભવ દીપકમાં પતંગ પડતાં નથી, તેમાં ધૂમાડાની રેખા નથી, મારત જે પવન-વાયુ થી ચંચલ-ડગતો નથી, જેને બૂઝાવાનો ભય નથી, દીવાનું પાત્ર જેમ તમ થાય છે, પણ અનુભવરૂપી દીવાનો પ્રકાશ-આંચ આપી હૃદયને સંતોષ કરતો નથી, પણ ઉલટો તાપ સજસ્તની શાન્તિ કરે છે. કીટો જામતો નથી, પાપરૂપી પતંગીયાં જેમાં પડી, બળી ભસ્મ થાય છે, એવો એ દીવો છે.

કથા—મેઘપુર નગરને વિષે જનમતિ અને ધનશ્રી નામે એ શ્રેષ્ઠીઓની પુત્રીઓ હતી. તેઓ પરસ્પર સખીભાવે વર્તતી હતી, જનમતિ નિર્મળ સમક્રિતમાં પ્રીતિવાળી હતી, ધનશ્રી સમક્રિતથી રહિત હતી. એકદા જનમતિ જીનેશ્વરના મંદીરમાં તેને દીપ ધરતી નિહાળી, તેનાથી શું કળ પ્રાપ્ત થાય છે, તે ધનશ્રીએ પૂછતાં જનમતિએ તેનું સમગ્ર કળ કહી સંભળાવ્યું; તેથી તે ધનશ્રી પણ તે પ્રવૃત્તિમાં રૂચીવાળી થઈ, અને નિરંતર બંને સખીઓ જીનેશ્વરની પાસે દીપક કરવા લાગી. અન્યદા ધનશ્રીએ જીવિતનો છેડો આવેલો જાણી, જનમતિના વચનથી અનશનવૃત્ત ગ્રહણ કર્યું, અને શુદ્ધ લેશ્યાવડે મૃત્યુ પામતાં તે

સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવી થઈ. જીનમતિ પણ સખીના વિયોગમાં સંતપ્ત એવી આયુષ્યનિર્માણ પુરું થવા આવ્યે અનશનવૃત્ત પાળી મૃત્યુ પામી, અને ધનશ્રીના વિમાનને વિષેજ દેવી થઈ. અવધિ જ્ઞાનવડે બંને સખીઓએ પોતાનો પૂર્વજન્મનો સખી સંબંધ જાણી પરસ્પર સ્નેહવાળી થઈ, અને આવી મનવાંછિત સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ, જે જીનજીવનમાં દીપદાન કરવાનું પરિણામ છે; એમ જાણી, તત્કાળ મેઘનગરમાં આવી સ્ફટિક શિલાતલથી રચેલું, સુવર્ણ, મણિ અને રત્નોના સ્તંભોવાળું રૂપભદ્રેવનું મંદિર બનાવ્યું. તેને સુવર્ણ દંડથી યુક્ત ધ્વજમાળથી અલંકૃત કરી, તેના કળશ ઉપર રત્નથી નિર્મિત દીપક મૂક્યો, અને સુગંધિ જળ મિશ્ર પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી સ્વસ્થાને ગઈ; મન ઇચ્છિત પુષ્પો લોગવવા લાગી. ધનશ્રી દેવતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી ચવી હેમપૂરના મકરધ્વજ રાજાની કનકમાળા રાણી થઈ. તે મકરધ્વજની રાણીઓમાં સર્વોપરી હતી. તે રાજાને દૈવમતિ નામની બીજી રાણી હતી, તે શોકના પરાભવના દુઃખથી મૃત્યુ પામી રાક્ષસી થઈ. તે રાક્ષસીએ કનકમાળામાં રાજાને અત્યંતાસક્ત જાણી મધ્ય રાત્રીમાં આવી, વિકાળ મહાન સર્પ તેનો વધ કરવા મૂક્યો. પણ તે સર્પ કનકમાળાનું તેજ સહન નહિ કરી શકવાથી કુંડલાકાર બની બેસી ગયો. આથી તે રાક્ષસીએ મંદસત્ત્વ જીવોનાં પ્રાણ હરી લે તેવો ભયંકર શબ્દ કર્યો, જે સાંભળી કનકમાળા સહીત રાજા બેઠો થયો, અને જીએ છે તો પ્રિયાના તેજથી નિસ્તેજ થયેલો સર્પ પાસે બેઠેલો બોલ્યો, અને ભયંકર રૂપ કરીને કનકમાળાને ડસવા તૈયાર થયો, પરંતુ તે પોતાના સત્ત્વથી કિંચિત્ પણ અલિપ્ત ન થઈ. આ નિહાળી રાક્ષસી તેના ઉપર સંતુષ્ટ બની, અને વર માગવા કહ્યું. તેના ઉત્તરમાં કનકમાળાએ મણિ રત્નમય પ્રાસાદ બનાવી આપવા કહ્યું. પ્રાતઃકાળે પતિની સાથે જાગૃત થતાં કનકમાળાએ પોતાના આત્માને દેવતાએ રચેલા જીવનમાં રહેલો

જેયો. લોકો કહેવા લાગ્યાં કે, રાણી કનકમાળા માટે કેઈ દેવીએ તે ખનાવ્યું જણાય છે. દેવી કનકમાળા ભુવનના ગોખમાં બેસી રાત્રે પેલા જીવન ઉપર રહેલા રત્નદીપકને પ્રીતિપૂર્વક જોતી હતી. હવે જીવન કનકમાળાને એકદા રાત્રીના પશ્ચિમ પ્રહરે સ્વર્ગથી બોધ દેવા આવી અને કહ્યું, આ જે કાંઈ મહિ રત્નજડિત ભુવનમાં રહી તું આનંદ ક્રીડા કરે છે, તે પૂર્વ જન્મમાં જીવનમાં દીપદાન કરવાનું કૃણ છે, અને આમ વારંવાર રાત્રીએ કહ્યા કરતી હતી. આથી હુમેશાં આમ કોણ કહે છે, તેના ખુલાસો ગણધર નામે અતિશય જ્ઞાની આચાર્ય, જે નગરના ઉદ્યાનમાં આવી સમોસર્યા હતા, તેમને વંદન કરી, ધર્મ સાંભળી પૂછ્યો. તેથી તે મુનિરાજે પૂર્વજન્મના વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો, અને કહ્યું કે, એ ધનશ્રી પણ દેવલોકમાંથી ચવી આ જન્મમાં તારી સખી થશે, અને તમે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને દેવ થશો, ત્યાંથી ચવી મનુષ્યપણું પામી વૃત્ત અંગીકાર કરી સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી સિદ્ધપદને પામશો. તમે પૂર્વજન્મે કરેલા દીપદાનનું કૃણ મોક્ષ પ્રાપ્તિ તમને થશે. આ સાંભળી કનકમાળાએ જૈન ધર્મને સ્વીકાર્યો, અને તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, અને પોતાના સ્વામીની સાથે પોતાના આવાસે આવી. રાત્રી થતાં જીવનને જૈન ધર્મ સ્વીકારવા માટે આનંદ પ્રદર્શિત કરી કહ્યું, હું અહીંથી ચવીને સાગરદત્ત શ્રેણીની પુત્રી થઈશ. તારે મને ત્યાં આવી પ્રતિબોધ આપવો, અને એમ કહી સ્વસ્થાને ગઈ. અનુક્રમે જીવનને સ્વર્ગથી ચવીને સાગરદત્ત શેઠની સુલશા નામની સ્ત્રીના ઉદરે રહી સુદર્શના નામે કન્યા બની અવતરી; ક્રમે કરી તે યૌવનપૂર્ણ થઈ. એક દહાડો તે દષ્ટિએ પડતાં કનકમાળાએ તેને કહ્યું, “મારી સખીને સ્વાગત છે ? હે બહેન ! આ ઋષભદેવના મંદિર ઉપર જન્માંતરમાં સ્થાપન કરેલો રત્નનો દીપક રહેલો છે.” આ પ્રમાણે વચનો સાંભળવાથી સુદર્શનાને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. ઉભય સખીઓએ

સ્નેહપૂર્વક આલિંગન કર્યું, અને શુદ્ધ શ્રાવકપણું પાળી મૃત્યુ પામી. સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં દેવતા થઇ, ત્યાંથી ચલી મનુષ્ય થઇ વિશુદ્ધ ચારિત્ર પાળી, સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી તે બંને સખીઓ શાસ્વતસુખની સમૃદ્ધિરૂપ સિદ્ધિપદને પામશે. આ પ્રમાણે ભવિ પ્રાણીને બોધ કરવા શ્રી જીનભુવનમાં દીપપૂજા કરવાનું પ્રશસ્ત એવું શુભ ફળ સંક્ષેપે કહેવામાં આવ્યું છે.

૫૪ અક્ષત પૂજા પ્રારંભ:

દોહા.

અક્ષયપદ સાધનતંત્રી અક્ષત પૂજા સાર ।

જીનપ્રતિમા આગળ મુદ્દા ધરિયે ભવિ નરનાર ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—અક્ષય-મોક્ષપદ સાધવાનો જેનો સાર તાત્પર્ય છે, એવી આ અક્ષત પૂજા છે. જે અક્ષત જીનરાજની પ્રતિમા આગળ હે ભવિ નરનારીઓ ! હુર્વથી ધરવા.

વિવેચન—અક્ષત-ન્યાંથી ક્ષતિ નથી, એવી મોક્ષગતિ સાધવાનો જે રહસ્યાર્થ છે, તે અક્ષત પૂજા છે. ત્યાં પૂજકે તે કાળે તેવીજ ભાવના ભાવવાની છે. દ્રવ્યનો ઉપયોગ અને તેવડે કરવામાં આવતી પૂજામાં આવિધિ સંકેત રહેલો છે, એમ આથી સ્પષ્ટ સમજવામાં આવ્યું હશે.

ઢાળ.

(રાગ ખિલાવલ.)

જગત પ્રભુ આગળ ભવિ વર અક્ષત ધરિયે ॥ મણિ
મુક્તાફળ લેધને વળી સ્વસ્તિક કરિયે ॥ હાંહારે વળી

સ્વસ્તિક કરીએ ॥ હાંહાંરે કરી પાતક હરિયે ॥ હાંહાંરે
છઠ્ઠી પૂજા સમરીએ હાંહાંરે પ્રવહણ ભર દરીએ
હાંહાંરે ભવસાયર તરિયે ॥ હાંહાંરે પદ અક્ષય
વરિયે ॥ જમત૦ ॥ ૧ ॥ અથવા ઉજ્જ્વલ તંદુલા ભરી
થાળને લાવો સ્વસ્તિક ચિહ્ન ગતિ ચૂરણો વચ્ચે
રત્નને ઠાવો ॥ હાંહાંરે વચ્ચે રત્નને ઠાવો ॥ હાંહાંરે ધ-
નસાર વસાવો ॥ હાંહાંરે ગોધૂમાદિ અણાવો ॥ હાંહાંરે
તસ પુજા બનાવો ॥ હાંહાંરે અનુભવ લય લાવો હાંહાંરે
(જો) હોયે શિવપુર જાવો ॥ જમત૦ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—જગતપ્રભુ જીનેંદ્ર આગળ હે ભવિઓ ! સારા
અક્ષત ધરી, મણી અને મુક્તાક્ષી સાથીઓ પૂરીએ; જે કરી
પાપોને હરીએ, એ છઠ્ઠી પૂજાને સમરીએ. જેમ સમુદ્ર તરવા
વહાણુ જે નાવ છે, તેમ આથી ભવસમુદ્ર તરીએ, અક્ષપદ—મો-
ક્ષના પદને વરીએ, અથવા ઉજ્જ્વળ તંદુલ જે ચોખા થાળ ભરી
લાવી ચારે ગતિને ચૂરણ કરનારો સ્વસ્તિક—સાથીઓ કરી વચ્ચે
રત્ન ગોઠવીએ, ધનસાર—કસ્તુરી વસાવી ગોધૂમ ઘઉં આણી તેમાં
ઢગલીઓ પૂરીએ, અનુભવની લય લાવીએ, જો શિવપુર મોક્ષે
જવું હોય તો.

વિવેચન—સ્વતિક—સાથીઓ પૂરવાનો પ્રખંધ વહાણ—નૌકાના રૂપકને
સ્થાને છે; તે ભવસમુદ્રથી અમને તારો એવી ભાવના ભાવના આશયને
સૂચવે છે.

ટોહા.

શુદ્ધ અખંડ અક્ષત ગ્રહી, નંદાવર્ત વિશાળ ।

પૂરી પ્રભુ સન્મુખ રહો, ટાળી સકળ જંજળ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—શુદ્ધ આખા અક્ષતો લઈ, નંદાવર્ત વિશાળ સા-
થીઓ પૂરી, સકળ જ'નજને ટાળી પ્રભુ સન્મુખ ઉભા રહો.

વિવેચન—અક્ષત શુદ્ધ, અપવિત્ર-અછા નહિ જોઈએ. તેમજ અ-
ખંડ ભાગેલા નહિ પણ આખા અગ્રભાગે અણીવિદ્ જોઈએ.

ગીત.

(રાગ બિહારીડો.)

શિવ નારી મુજ પ્યારી, દિલભર દેખાવ હો શિવ-
નારી ॥ હારે પ્રભુ તું તેહનો અધિકારી, દિલભર દે-
ખાવહો શિવ નારી ॥ એ ટેક. શાલિ, વ્રીહિ ગોધૂમકો
ઢગલો પ્રભુ સન્મુખ નરનારી ॥ દિલ૦ ॥ ધરી અક્ષત
અક્ષત પદ વરીયે, આધિ, વ્યાધિ ભવહારી ॥ દિલ૦ ॥
॥ ૧ ॥ શંભુ સ્વયંભુ જમતકો ત્રાયક, નાયક જગ-
દાધારી ॥ દિલના તીર્થપતિ સુલતાન છનેશ્વર અવિ-
ચલ પદ દાતારી ॥ દિલ૦ ॥ ૨ ॥ દંવહ ગુણ પજ્જ-
યને મુદ્દા, ચઉગુણ પડિમા પ્યારી ॥ દિલના દ્રવ્યાક્ષ-
ત ધરતાં ઇહ લોકે, રાજ ઋદ્ધિ ભંડારી ॥ દિલ૦ ॥
॥ ૩ ॥ મરદેવા નંદન પદ પૂજત દ્રવ્ય ભાવ સુખ-
કારી ॥ દિલ૦ ॥ અનુભવ અમરાલય શુભ સુખને,
કરી સુખલ ભવ પ્યારી ॥ દિલ૦ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—શિવનારી—મુક્તિ ! મને પ્યારી છે, તે પ્રે-
મથી દેખાવ. હે છન પ્રભુ ! તમે જેમ તેના અધિકારી છો,

તો મારા પણ દિલમાં તે દેખાડો. શાલ, વ્રીહી, અને ધઉને
 ઢગલો તથા અક્ષતને ધરી, આધિ, વ્યાધિ, ભવ-સંસારને હર-
 નાર અક્ષત-જ્યાંથી પછી ક્ષતિ-નાશ નથી એવા પદને વરીએ
 ॥ ૧ ॥ શંભુ, સ્વયંભૂ જગતનો ત્રાતા-નાયક અને જગતના આ-
 ધારરૂપે છે, તીર્થપતિ સુલતાન જીનેશ્વર અવિચલ પદને-મુક્તિના
 પદને આપનાર છે ॥ ૨ ॥ દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય અને મુદ્રા, એ
 ચારે ગુણોથી પ્રભુની પ્રતિમા પ્યારી છે. અક્ષત દ્રવ્ય પ્રભુ પાસે
 ધરતાં આ લોકમાં રાજની રિદ્ધિ, અને ભંડારની પ્રાપ્તિ થાય છે.
 મરૂદેવા નંદન-રૂપણ જીનેંદ્રના પદને ભાવવડે અક્ષત દ્રવ્યથી
 પૂજતાં અમરાલયથી પણ ઉત્તમ સુખનો જેમાં અનુભવ છે, તે
 મુક્તિ કીરથુલ જે પોપટોને મળી હતી.*

વિવેચન—જીનેંદ્ર પ્રભુની પ્રતિમા દ્રવ્ય-આરસ ઇલાદિ પદાર્થથી,
 ગુણથી તીર્થકરોના સમારોપિત ગુણથી, પર્યાય આકાર ભેદથી અને મુદ્રા
 આકૃતિ મનોહરતાથી, એ ચારે ગુણોથી સુંદર પ્યારી-વહાલી લાગે તેવી છે.

સપ્તમ નૈવેદ્ય પૂજા.

દોહા.

નિર્વેદિ આગળ ઠવો, શુચિ નૈવેદ્ય રસાળ,
 વિવિધ ભતિ પકવાનશું, ભરી અષ્ટાપદ થાળ ॥ ૧ ॥

• નર માદા પોપટ યુગ્મે જીનેશ્વરના મંદિરમાં વિદ્યાધરોને પૂજા
 કરતા જોઇ, લદ્દકલાવે શાલના ક્ષેત્રમાંથી ચાંચમાં શાલી લાવી પ્રભુ પાસે ધ-
 રવા માંડી. તે શુભ ભાવથી દેવલોકમાં ગયા, અનુક્રમે મોક્ષે ગયાં. કથા
 મોટી હોવાથી ટુંકામાં લખી છે.

ભાવાર્થ—નિર્વેદી પ્રભુ પાસે પવિત્ર અને રસવાળું નૈવેદ્ય સોનાના થાળમાં વિવિધ ભાતિનાં પકવાનો ભરી મૂકેા.

ઢાળ.

(રાગ કાશી.)

પુરૂષોત્તમ ગુણખાણી હો પારગ પુરૂષોત્તમ ગુણખાણી,
એ ટેક. હવે નૈવેદ્ય રસાળ ઠવીજે, પ્રભુ આગળ ભ-
વિ પ્રાણી, મરકી અમૃતપાક પતાસાં, ફેણી સરસ
સોહાણી હો ॥ પારગ પુરૂં ॥ ૧ ॥ લાખણસાઈ મગ-
દળ સાટા ઘેખર થાળ ભરાણી, સેવ કંસારને સક્ક-
રપારા પેંડા બરફી આણી ॥ પારગ પુરૂં ॥ ૨ ॥ ખા-
ન્ન ખૂરમા ખીર ખાંડ ધૂત, પાપડ પૂરી વખાણી,
મોતૈયા કલિસાર ને ડોઠાં એમ પકવાન્ન મિલાણી
હો ॥ પારગ પુરૂં ॥ ૩ ॥ પ્રભુ પુર ઢોઇ કરો દુઃખ
હાણી માગો જોડી પાણી, પતિતપાવન જીન મુજને
દીજે અણાહારી શિવ રાંણી હો ॥ પારગ પુરૂં ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—પારગ—મુક્તિએ ગયેલા પુરૂષોત્તમ ગુણોની ખા-
ણ છે, તે પ્રભુ આગળ હે ભવિ ! હવે રસાળ નૈવેદ્ય મૂકજે.
મરકી, અમૃતપાક, પતાસાં, રસવાલી સુંદર ફેણી, લાખણસાઈ,
મગદળ, સાટા, ઘેખર થાળ ભરી, સેવ, કંસાર, સક્કરપારા, પેંડા,
બરફી આણીને, ખાન્ન ખૂરમા, ખીર, ખાંડ, ધી, અને
વખાણવા લાયક પાપડ, પૂરી, મોતૈયા, કળીસાર, ડોઠાં, એમ પકવાનો
મેળવીને પ્રભુની સામે ધરી દુઃખની હાની નાશ કરો—હાથ જોડી

માગો કે, હે પતિતપાવન જીન પ્રભુ ! મને અણાહારી, જેમાં આહારની જરૂર નથી રહી, એવી શિવરાણી-મુક્તિ આપજે.

દોહા.

અણાહારી પદ મેં કર્યા, વિગ્ગહ ગઈય અણુંત ।

દૂર કરી તે દીજીએ, અણાહારી શિવ સંત ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—વિગ્ગહ ગતિમાં અણાહારી પદ મેં ઘણુંએ કર્યો છે, પણ મોક્ષના સ્વામી તે દૂર કરી આ બીજું અણાહારી પદ દેજે.

વિવેચન—જીવ જ્યારે ચલે છે ત્યારે સિદ્ધિ લીટીએ જાય છે, અને ત્યાંથી પછી જ્યાં અવતરવું હોય ત્યાં જાય છે, તેથી તે એ વચ્ચેના અંતરે પહોંચતાં જે સમય લાગે તેટલો સમય નિરાહારી રહે છે એવી બે, ત્રણ, ચાર સમયની વક્રગતિમાં તો અણાહારી પદો મેં ઘણાં કર્યાં છે, પણ તેથી ભિન્ન સર્વ કાળ અણાહારી એવું મુક્તિનું પદ હે જીનેંદ્ર પ્રભુ ! તમે મને આપો, એ ભાવના ભાવવાની છે. તેમજ ઉત્તમ પદાર્થ પકવાનો ધરીએ, એવા સુંદર પદાર્થો મને મળો એમ નહિ પણ તેવા પદાર્થો પ્રત્યેથી અનંત કાળથી ચાલી આવેલી આસક્તિ ઉઠી જઈ, મને અણાહારી પદ મળો, એ નૈવેદ્ય ધરવાનો હેતુ છે. અર્થાત્ હે પ્રભુ ! આપને તેવું ઉત્તમ નૈવેદ્ય ધર્યાં છતાં તેને નહિ વેદવાવાળા-નિવેંદી આહારાદિ વિષે રહિત છો, તેમ હું પણ બનું એ ભાવ છે. નૈવેદ્ય નહાઈ ધોષને પવિત્ર એવું ધરાવવું. કેટલાક કંદોષને ત્યાંથી એકું-અપવિત્ર, સંસ્કારપુરઃસર શુદ્ધ રીતીએ નહિ તૈયાર થયેલું એવું, લાડવા વીગેરે લાવી ધરાવે છે તે ઉચિત નથી.

ગીત.

(વૃંદાવનમાં એકજ ગાપી.)

હાટક થાળ ભરી પકવાન્ને, શાળ દાળ શાક પાકરે ॥

અનુભવ રસ સંચિત ભવિ લહીએ, અમૃત પદ વિ.

નાકરે ॥ હાટકં ॥ ૧ ॥ તાલ, કંસાલ, મૃદંગ બળ-
વત, દેતા અઢળક દાન રે ॥ નરનારી જન ગુણ ગા-
વત આવો, જન મંદિર બહુ માન રે ॥ હાટકં ॥ ૨ ॥
પ્રભુ આગે નૈવેદ્ય ઠવીને અણાહારી પદ માગો રે,
પુદ્ગલ ભાવ અનાદિની ઇહા ટાળી બળે પ્રભુ રા-
ગોરે ॥ હાટકં ॥ ૩ ॥ સમભય વારક સાતમી પૂજ,
કરતાં ગઈ સગવારી રે, વીર કહે હલી નૃપ સુર
સુખથી સાતમે ભવ શિવ નારી ॥ હાટકં ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—સોનાનો થાળ પકવાન, ભાત, તથા દાળ, શાક એમ
પાકોથી પૂરી, જેમ તેમાં રસ અને અમૃત સ્વાદ રહ્યાં છે, તેમ
તેથી અનુભવના રસને સંચતાં અમૃતનું પદ જે સ્વર્ગ તેને
વરીએ—પ્રાપ્ત કરીએ.

તાલખંજરી મૃદંગ બળવતાં, અઢળક દાન આપતાં, સ્ત્રી
પુરૂષે બહુ માનને યોગ્ય જન પ્રભુ, તેમના મંદિરમાં તેમના
ગુણોનું સ્તવન કરતાં આવવું. પુદ્ગલભાવભોગી જે અનાદિની
ઇચ્છા, તે ટાળી પ્રભુના રાગને—પ્રીતિને બળે. સાત ભય હરનારી
આ સાતમી પૂજ કરતાં સાતમી ગતિ મળે છે. વીરવિજયજી કહે
છે કે, જે કરવાથી હલી નૃપ દેવના જેવા સુખનો અનુભવ
કરતાં સાતમે ભવે શિવ નારી—મુક્તિને પામ્યા હતા.

કથા—ભરત ક્ષેત્રમાં ક્ષેમા નગરી છે, તે નગરીમાં સૂરસેન
રાજા રાજ્ય કરે છે. પૂર્વે ધન્યા નામની નગરીમાં તે રાજાના
વંશમાં ધીર અને સત્વમાં પ્રખ્યાત એવો સિંહુધ્વજ નામે રાજા
થઈ ગયો. એક સમયે કોઈ એક મહર્ષિ તે નગરીમાં આવી

ચડ્યા, અને નગરીના પ્રવેશ માર્ગની અંદર નિયમ ગ્રહણ કરી ધ્યાનસ્થ થઈને ઉભા. એ દૃઢ નિયમવાળા મુનિ પોતાના નિયમથી ચલાયમાન થતા નહિ. એવાને અપશુકનની બુદ્ધિએ નગરના નિર્દય લોકો પેસતાં અને નીકળતાં મુનિના મસ્તક ઉપર પ્રહાર કરવા લાગ્યા, પાપી અને પામર માણસોએ એ પ્રમાણે ઘોર ઉપસર્ગ કર્યા છતાં, તે મહાત્મા મંદરગિરિની જેમ ધ્યાનથી ચલિત થયા નહિ, આવો ઘોર ઉપસર્ગ કરતા જોઈ, નગરવાસી દેવ ત્યાંના લોકો ઉપર કોપાયમાન થયો, તેવામાં તેવા ઘોર ઉપસર્ગને સહન કરનારા મુનિને કેવળ જ્ઞાન ઉપજ્યું, અને તત્કાળ આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી મૃત્યુ પણ થયું. તે મુનિ શાસ્વત એવા પરમ પદને પામ્યા.

પેલા કોપાયમાન દેવતાએ નગરના લોકોને એવા ઉપસર્ગ કર્યા કે, આખું નગર જનસંચાર વગરનું ઉજ્જડ બની ગયું. પછી રાજાએ તેની વિધિપૂર્વક આરાધના કરી, એટલે તે દેવ સંતુષ્ટ થયો, અને રાજાને કહ્યું, અહીંથી દૂર બીજે સ્થળે નગર વસાવો, તો તમને ક્ષેમકુશળ થશે, એથી સૂરરાજાએ બીજે સ્થળે નગરી વસાવી. તેમાં સર્વનું ક્ષેમ થવાથી તે ક્ષેમપુરી એવા નામથી વિખ્યાત થઈ, તેજ આ નગરી સમજવી. પેલો પ્રથમના નગરવાળો દેવ શૂન્ય અરણ્યમાં આવેલા રૂપલદેવપ્રભુના મંદિરમાં કોઈ દુષ્ટનો પ્રવેશ થવા દેતો નહિ. તે જનભુવનની પાસે કોઈએક દરિદ્રનાં દુઃસહ દુઃખથી પરિતાપ પામેલા યુવાન કણુબીનું ખેતર હતું; તેથી તે પ્રતિદીવસ ત્યાં હળ ખેડતો હતો, અને ક્ષેમપુરમાંથી તેની સ્ત્રી તેના ઘરેથી તેને માટે ભાત લાવતી હતી. તે ઘી અને તેલ વિનાનું અરસવિરસ ભોજન કરતો હતો. એક દીવસે કોઈ ચારણમુનિ આકાશ માર્ગે તે મંદિરનાં દર્શન કરવા માટે આવ્યા. શ્રી રૂપલપ્રભુની સ્તુતિ કરી મંદિરની બહાર એક જગ્યાએ બેઠા, તેમને જોઈ એ ખેડુતને ઘણો હર્ષ થયો, તેથી નેત્રમાં આનંદાશ્રુ ભરાઈ આવ્યાં, અને શરીર, ભક્તિથી

ભરપુર થઈ ગયું, એટલે તે પોતાનું હળ મૂકી વિનયપૂર્વક આવી વંદના કરી અને બોલ્યો. ભગવન્ ! દુર્લભ એવો મનુષ્ય જન્મ પામી હંમેશાનો દુઃખીયો કેમ થયો ? મુનિએ કહ્યું, ભદ્ર ! તે પરભવને વિષે ભક્તિપૂર્વક મુનિને દાન આપ્યું નથી, તેમ જીનેંદ્રની આગળ નૈવેદ્ય ધર્યું નથી, તેથી તું આ જન્મમાં કોઈ પ્રકારે મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ ભોગરહિત, દુઃખી અને દરિદ્રી થયો છે. મુનિનાં આવાં વચન સાંભળી તે પૃથ્વી ઉપર મસ્તક નમાવી બોલ્યો કે, આજથી હું એવો અભિગ્રહ ધારણ કરું છું કે, મારે માટે આવેલા ભોજનમાંથી હું જીનેશ્વર ભગવંતની પાસે એક પિંડ ધર્યા પછી, અને કોઈ મુનિરાજનો યોગ બની જાય તો તેમને વહોરાવ્યા પછી મારે જમવું. મુનિ બોલ્યા, ભદ્ર ! આ અભિગ્રહ તું નિશ્ચય રાખજે, જેથી તું સુખેથી શાસ્વત સુખને પામીશ, એવી મુનિની તે ખેડુ આશિષ પામી, તેમને ભાવપૂર્વક નમ્યો. મુનિ યથેચ્છ આકાશ માર્ગે વિહાર કરી ગયા.

પેલો ખેડુત તે દહાડાથી પોતાની સ્ત્રી ભાત લાવતી, તેમાંથી થોડું અન્ન લઈ દરરોજ જીનેશ્વર ભગવાનની આગળ નૈવેદ્ય ધરાવવા લાગ્યો. એક વખતે તે ખેડુત ભાત આવવામાં બહુ મોડું થવાથી ક્ષુધાથી પરાભવ પામ્યો હતો. એવામાં ભાત આવ્યું કે તત્કાળ તે જમવા બેઠો, અને ભાતનો કોળીઓ લઈ ખાવા જતો હતો, એવામાં તેને પોતાનો નિયમ યાદ આવ્યો. તુરત કોળીઓ નાખી દઈ નૈવેદ્ય લઈ પ્રભુ મંદિર તરફ ચાલ્યો, તેવામાં પૂર્વે કહેલો દેવ આ ખેડુતના સત્વની પરિક્ષા કરવા માટે તત્કાળ જીન મંદિરના દ્વાર આગળ સિંહના રૂપે ઉભો થયો. તે ખેડુત ચિંતવવા લાગ્યો કે, જીનેશ્વરની પાસે નૈવેદ્ય ધર્યા શિવાય હું કેમ ભોજન કરીશ ? આજ તો પ્રભુ આગળ જતાં જીવતો રહું કે મરણ પામું પણ નૈવેદ્ય તો અવશ્ય ધરવું. આમ ચિંતવીને સત્વ ધારણ કરી જેવો તે પ્રભુની આગળ જવા ચાલ્યો, તેવો તે સિંહ તેનાપર

સંતુષ્ટ થઈ પાછા પગલે ઓસરવા લાગ્યો. ખેડુત ધીરપણે મં-
દિરમાં પેઠો કે તત્કાળ સિંહુ અદશ્ય થઈ ગયો. ખેડુ નૈવેદ્ય ધરી
પોતાને સ્થાનકે આવ્યો, અને ભોજન કરવા બેઠો, એટલે પેલો
નગર રક્ષક દેવ સાધુનેરૂપે તેની પાસે આવ્યો. પેલો ખેડુત
ભાતનો આસ લેવા જતો હતો, તેવામાં તેણે પોતાની આગળ
મુનિને જોયા, એટલે તેણે સંતુષ્ટ થઈ, જે ભાત પોતે ખાવા
લીધો હતો, તે વહોરાવી દીધો. પછી બીજો ભાત લઈ ખાવા
બેઠો, તેવામાં તે દેવ પાછો સ્થવીર મુનિનું રૂપ કરીને આવ્યો,
એટલે બીજી વાર લીધેલ ભાત વહોરાવી જમવા બેઠો. એટલામાં
તે દેવ હુલ્લક મુનિના વેશે ત્યાં આવ્યા, તેમને બાકી રહેલો સર્વ
ભાત આપવા તૈયાર થયો. આથી દેવે સંતુષ્ટ થઈ તેને વર મા-
ગવા કહ્યું. ખેડુ બોલ્યો, દેવ ! મને અર્થની પ્રાપ્તિ થાયો, અને
મારું દારિદ્ર નાશ પામ્યો. તથાસ્તુ-તેમ હો, એમ કહી દેવ પોતાને
સ્થાનકે ગયો. આ વાત તે ખેડુતે આવી તેની સ્ત્રીને કરી, સ્ત્રીએ
ભાવ શુદ્ધિથી અનુમોદના કરી.

અહીં ક્ષેમપુરીમાં સુરસેન રાજાને વિષ્ણુશ્રી નામે પુત્રી થઈ.
એ કન્યાને યોગ્ય વર નહિ મળવાથી રાજાએ તેનો સ્વયંવર
આરંભ્યો. અનેક રાજાઓ તેમાં આવ્યા હતા, કુમારી સ્વયંવર
મધ્યે આવી. ઢાલ, શંખ ઇત્યાદીના શબ્દથી પેલા ખેડુતને પણ
સ્વયંવર જોવાની ઇચ્છા થઈ આવી, તેથી હળ ઉપર આરૂઢ બની
ત્યાં આવ્યો, અને સંતુષ્ટ ચિત્તે સ્વયંવર જોવા લાગ્યો. પ્રતિહારી,
કન્યાને રાજાઓ ઓળખાવવા લાગી, પરંતુ તે સર્વને તણને તે
કુમારી પેલા ખેડુતને વરી. આથી બધા રાજા ક્રુદ્ધ બની, ચંડ-
સેનના કહેવાથી બધાએ મળી તે કુમારીના બાપને કહાળ્યું કે,
તમારી કન્યા અજ્ઞાન અને મૂઢ બુદ્ધિથી ખેડુતને વરી છે, માટે
એ પસંદગી રદ કરીને ફરીવાર માત્ર રાજાનો સ્વયંવર મેળવો.
તે રાજાએ ઉત્તર કહાળ્યો, તેમાં મારો દોષ નથી, સ્વયંવરમાં

કન્યા વરે તે પ્રમાણે થાય. રાજાઓ સહુ કોપાયમાન થયા, અને બોલ્યા કે, ખેડુતને મારી, કુમારીને પકડી લ્યો, અને ખેડુતને કહ્યું, તું કુમારીને છોડી દે. ખેડુત અસંમત થયો, અને લડવા તત્પર થયો. મહાન સંગ્રામ થયો, ખેડુ રાજાઓના સૈન્યમાં ઘોર સંહાર પ્રવર્તાવવા લાગ્યો. આ જોઈ ચંડસિંહ બોલ્યો કે, આ કોઈ દેવ આપણા ઉપર કોપાયમાન થયો છે. આપણે જઈ તેને શાંત કરીએ, અને સર્વે રાજાઓ અમને શરણ આપો, એમ બોલતા ખેડુત પાસે ગયા અને બોલ્યા, ભગવન! મોહથી મૂઢ બની અમે આપને અઘટિત વચનો કહ્યાં છે, અમને ક્ષમા કરો, અમે આપને પ્રણામ કરીએ છીએ.

હાલીકનું આવું અદ્ભૂત ચેષ્ટિત જોઈ કન્યાનાં માતાપિતા ઇત્યાદિ ખુશી થયાં. પછી રાજાએ કુમારીનો હાલીકની જોડે વિવાહ કર્યો, અને પોતે અપુત્ર હોવાથી સર્વે રાજાઓએ મળી તે હાલીકને રાજ્યાભિષેક કર્યો, અને કહ્યું કે, આજથી તમે અમારા સ્વામી છો, અને સૂરસેને સર્વ રાજાઓનો સત્કાર કરી વિદાય-ગીરી આપી. પશ્ચાત્ પેલા દેવે પ્રગટ થઈ કહ્યું, હાલિક! તારું દારિદ્ર ગયું? હજી પણ તું કાંઈ માગીશ, તે હું તને આપીશ. હાલીક બોલ્યો, જો એમ હોય, તો પૂર્વે ક્રોધવડે તમે નગરી ઉજ્જય કરેલી છે, તે તમારા પસાયથી ફરીને વસો. તુરત દેવે તેમ કર્યું, અને ઇંદ્રાણીની સાથે ઇંદ્રની જેમ, હાલિક રાજા ત્રિ-જ્યુશ્રીની સાથે ત્યાં રહી વિલાસ લોગવવા લાગ્યો.

આ પ્રમાણે જીનેશ્વર પાસે નૈવેદ્ય ધરવાથી ખેડુતે આ લોકમાંજ મનવાંછીત સુખ અને રાજ્ય પ્રાપ્ત કર્યું. અને તે બન્ને સ્ત્રીઓ સમેત ભક્તિયુક્ત બની પ્રતિદિન પ્રભુને નૈવેદ્ય ધરવા લાગ્યો, અને સુખે દિવસો નિર્ગમવા લાગ્યો.

હવે પેટ્રો દેવ, દેવ સંબંધી આયુષ્યનો ક્ષય થવાથી ચવી

વિષ્ણુશ્રીના ગર્ભમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો, તેનું કુમુદ એવું નામ પડ્યું. યુવાન થતાં તેને હાલીક, રાજ્ય સોંપી મૃત્યુ પામી જી-
નેશ્વર લગવંતની પાસે નૈવેદ્ય ધરવાના ફળથી પહેલા દેવલોકમાં
દેવપણે ઉત્પન્ન થયો, અને પોતાની સમૃદ્ધિ જોઈને, તેમજ દેવ-
તાઓનો જયજય શબ્દ સાંભળીને પૂર્વના કયા પુણ્યથી આવી
મનોરૂ દેવતાની સમૃદ્ધિ વિગેરે હું પામ્યો. તે ચિંતવવા લાગ્યો
તો અવધિ જ્ઞાનવડે તેને માલુમ પડ્યું કે, આ બધું જીનેશ્વર
લગવંતની પાસે નૈવેદ્ય ધરવાનું ફળ છે. પછી પોતાના પૂર્વ ભ-
વના પુત્રને હાલીદેવ પ્રતિબોધ આપવા જવા લાગ્યો, અને કહ્યું
કે, હે રાજા ! તું એક ચિત્તે માફે વચન સાંભળ. જન્માંતરે શ્રી
જીનેશ્વર લગવંતની પાસે ભક્તિથી મેં નૈવેદ્ય ધરેલ તેથી મને
આવી મહાન દેવ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે. મહાશય ! તારા પસા-
યથી મને જૈન ધર્મ પ્રાપ્ત થયેલ છે, તો તું પણ તે જૈન ધર્મનું
આરાધન કર.

આ પ્રમાણે વચનો સાંભળી કુમુદ રાજા મનમાં વિસ્મય
પામી ચિંતવવા લાગ્યો કે, મારી આગળ હમેશાં આવાં વચનો
કહીને પાછું અંતર્ધ્યાન થઈ જાય છે, તે કોણ હશે ! એક દ-
હાડો તે કુમુદ રાજાએ કહ્યું, “ તમે કોણ છો કે, જે નિત્ય મારી
આગળ આવી મને વચનો કહી પાછા ચાલ્યા જાયો છો, તે વિષે
મને અતિ કૌતુક છે. ” દેવતાએ કહ્યું, હું તારો પૂર્વ જન્મનો પિતા
છું. શ્રી જીનેશ્વર લગવંત પાસે નૈવેદ્ય ધરવાના ફળથી હું દેવ વિ-
માનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો છું. તારા રનેહમાં બંધાઈ તને
પ્રતિબોધ આપવા માટે હું દરરોજ આવું છું, માટે હે રાજા !
તું પણ જૈન ધર્મમાં આદર કર. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો કે,
તમે મને પ્રતિબોધ કર્યો, તે ઘણું સાફ કર્યું. શ્રી જીનેશ્વર કથિત
ધર્મ મને શરણૂત થાયો. આ પ્રમાણે પુત્રને પ્રતિબોધ પમાડી

જૈન ધર્મમાં રૂચી જોડી દઇને હુલીદેવ પોતાના દેવલોકમાં ગયો; અને મનવાંછીત સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

શ્રી જીનેશ્વર ભગવંત પાસે નૈવેદ્ય ધરવાના ક્ષણથી દેવ તથા મનુષ્યનાં સુખ ભોગવી, સાતમે ભવે તે હુલીક શાસ્વત સ્થાનને પ્રાપ્ત થશે.

આ પ્રમાણે લલ્ય જીવોના બોધને અર્થે શ્રી જીનેશ્વર ભગવંત પાસે નૈવેદ્ય ધરવાનું ક્ષણ કહેલું છે. જે નૈવેદ્ય પૂજામાં ઉદમ કરવાથી પ્રાણીને અવશ્ય મોક્ષ સુખ થાય છે.

અષ્ટમ ક્ષણ પૂજા પ્રારંભ.

દોહા.

અષ્ટમી ગતિ વરવા લણી, અષ્ટમી પૂજા સાર ।
તરૂ સંચિત ક્ષણ પામીએ, ક્ષણથી ક્ષણ નિર્ધાર ॥

ભાવાર્થ—આઠમી ગતિ વરવા આઠમી ક્ષણની પૂજા લણી છે, જેનું તાત્પર્ય તરૂ જે ઝડ તેને જળથી સીંચતાં જ્યમ ક્ષણને પામીએ, તેમ ક્ષણના અર્પણથી મુક્તિરૂપી ક્ષણને પણ અવશ્ય પામીએ.

દાળ.

(રાગ ગોડી-મારૂણી.)

મુગતિ ક્ષણીરે ક્ષણીરે ક્ષણી, અહો ભવિયાં હો મુગતિ
ક્ષણી ॥ કુમતિ ટળી સુમતિ ભલી એમ નરનારી

મળીરે મળી ॥ અહો ભં ॥ મુગં ॥ એ ટેક. ફળ
 પૂજ કરીએ ફળ કામી, નિર્મળ શ્રી ફળલાય ॥ અહોં ॥
 દાડમ, દ્રાખ, અખોડ, બદામો, પુંગીફળ સમુદાય
 ॥ અહોં ॥ મુગં ॥ કુમં ॥ સું ॥ એમં ॥ ૧ ॥
 મિષ્ટાંગ લીંબુ ખારેક, કદલી, સીતાફળ અભિરામ
 ॥ અહોં ॥ જમરૂખ, તરબુજ, નીમજં, કોહલાં,
 સમરી સમરી જન નામ ॥ અહોં ॥ મુગં ॥ કુમં ॥
 ॥ સુમં ॥ એમં ॥ ૨ ॥ ચુચફળ, નારિંગ, પિસ્તાં,
 ખરબુજ, ફનસ, અંગુર, જંબીર ॥ અહોં ॥ શુભ
 ચામીકર થાળ ભરી જે, સિંગોડાં અંજીર ॥ અહોં ॥
 ॥ મુગં ॥ કુમં ॥ સુમં ॥ એમં ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—અહો ભવિયો ! મુક્તિ ફળી, મુક્તિ ફળી, કુ-
 મતિ ટળી, અને સારી મતિ ઉદય પામી, એમ નરનારી મુક્તિફળી
 ફળની કામનાવાળા નિર્મળ શ્રીફળ, દાડમ, દ્રાખ, અખોડ, બદામો,
 પુંગીફળ, મીઠાં લીંબુ, ખારેક, કેળાં, સુંદર સીતાફળ, જમરૂખ,
 તરબુજ, નીમજં, કોળાં, જનપ્રભુનું નામ ઉચ્ચારતાં ધરવાં.
 કેરી, નારંગી, પીસ્તાં, ખરબુજ, ફનસ, અંગુર-લીલી દ્રાક્ષ,
 બીજેડું સારા સોનાના થાળમાં સીંધોડાં અંજીર મૂકવાં.

વિવેચન—૨૫૪ છે.

ટોહા

ઈંદ્રાદિક પૂજ ભણી, ફળ લાવે ધરી રાગ ।

પુરૂષોત્તમ પૂજ કરી, માગે શિવફળ ત્યાગ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—રાગ-સ્નેહથી કૃળની પૂજા ભણી ઇંદ્રાદિ પણ
પુરૂષોત્તમ પ્રભુને પૂજી શિવકૃળ-મુક્તિનું દાન માગે છે.

વિવેચનમાં વિશેષ કાંઈ લખવા જેવું સમજાતું નથી.

ગીત :

(ઇનમ રાગિણી-મારી સહિરે રામાણી.)

હરિપરે કૃળ માગો ભવિ લોકા, કૃળથી શિવકૃળ
રોકારે ॥ ધન ધન જનરાયા ॥ રાયણ ખીજેરાં કૃળ
ટેટી, પૂજત શિવ વહુ ભેટીરે ॥ ધન૦ ॥ ૧ ॥ ઇત્યા-
દિક શુચિ કૃળ ભવિ લાવો થાળ વિશાળ ભરાવોરે
॥ ધન૦ ॥ હર્ષભરે જનમંદિર આવો, જનવર આગળ
ઠાવોરે ॥ ધન૦ ॥ ૨ ॥ એમ કૃળ પૂજા જે ભવિ કરશે,
તે શિવ રમણી વરશેરે ॥ ધન૦ ॥ પૂજે ભવિયણ
નિર્મળ બુદ્ધિ, પણ કરી સગવિહ શુદ્ધિરે ॥ ધન૦ ॥ ૩ ॥
કીરયુગલશું દુર્ગતા નારી, પૂજ્યા જન જયકારીરે
॥ ધન૦ ॥ કહે શુભવીર અચળ સુખ લીધો, અંત
કરમનો કીધોરે ॥ ધન૦ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—ભવિલોકો ! હરિ પાસે કૃળ મૂકી કૃળ માગો.
કૃળથી રોકડું શિવકૃળ-મુક્તિ આપે છે, એવા જનરાયને ધન્ય
છે ધન્ય છે. રાયણી, ખીજેરાં, ટેટીથી પૂજતાં શિવવહુ-મુક્તિ
ભેટી સમજે ॥ ૧ ॥ અને એવાં એવાં પવિત્ર કૃળ ભવિ લાવી
વિશાળ થાળ ભરાવો. પછી હર્ષ ભર્યા જનમંદિરે આવો, અને
તે કૃળો જનપ્રભુ આગળ ધરો ॥ ૨ ॥ આ વિધિ જે ભવિ કૃળ

પૂજા કરશે, તેને શિવરમણી-મુક્તિ વરશે. ભવિજન નિર્મળ બુદ્ધિથી સાત પ્રકારી શુદ્ધિથી કીરયુગલની જેમ, તેમજ દુર્ગતા સ્ત્રીએ જેમ ફળથી જય કરનારા જીનદેવ પૂજ્યા, તો અચળ સુખ લીધું, અને કર્મનો અંત આણ્યો.

વિવેચન—૨૫૪ છે-૧જો એમાં, જનાવરે કાચેલાં, કાઢાઈ ગયેલાં કે વાસી ન લેવાં જોઈએ, તાજાં ફળ ઉપયોગમાં લેવાં જોઈએ.

કથા—કંચનપુરી નામની નગરીમાં બહાર અરનાથ પ્રભુના જીન મંદિરના દ્વારની આગળ એક આઝવૃક્ષ ઉપર નીલકમળના પત્ર જેવું, અને ભદ્રિક એક શુક પક્ષિનું જોડું રહેતું હતું. અન્યદા તે જીનેંદ્રનાં મંદિરમાં મહોત્સવ ચાલતો હતો, તે પ્રસંગે નગરનો રાજા નરસુંદર નગર જનોની સાથે આવી, ભક્તિથી સુંદર ફળવડે તેણે પ્રભુની પૂજા કરી. રાજાની સાથે નગરમાં રહેનારી કાંઈ એક દરિદ્ર સ્ત્રી પણ ત્યાં આવી હતી, જે પ્રભુની પૂજા માટે એક પણ ફળ લેવાને સમર્થ હતી નહિ, તે અત્યંત દુઃખી બની ચિંતવવા લાગી કે, અહો ! પ્રતિદિવસ પ્રભુની ફળથી પૂજા કરનારને ધન્ય છે. હું અભાગણી એક પણ ઉત્તમ ફળ અર્પણ કરવા સમર્થ નથી. એવામાં તે મંદિર પાસેના આઝવૃક્ષ ઉપર રહેલું વૃક્ષના ફળને ભક્ષણ કરતું પેલું શુક પક્ષિનું જોડું તેની દષ્ટિએ પડ્યું, એટલે તે સ્ત્રીએ એ શુક પક્ષિને કહ્યું, રે ભદ્ર ! તું એક આઝફળ મારા માટે નાખ. શુકે કહ્યું તું તેને શું કરીશ ? તે સ્ત્રી જોલી હું તે પ્રભુને અર્પણ કરીશ. તે પક્ષીએ પૂછી જોયું, જીનેશ્વરને ફળ અર્પણ કરવાથી શું ફળ થાય, તે કહે તો હું તને એક આઝફળ આપું. આથી તે સ્ત્રીએ તેના ફળને કહી સંભ-

ળાવ્યું. આથી શુક અને શુકીને પણ આમ્રકૃણ પ્રભુ આગળ ધરવાની રૂચી થઇ, અને એક કૃણ તે સ્ત્રીને આપ્યું જે લઇ તેણે પરમ ભક્તિથી પ્રભુ આગળ ધર્યું. પછી તે શુક પણ ચાંચમાં આમ્રકૃણ લઇ આવ્યો, અને કૃણ પ્રભુ પાસે મુકી બોલ્યો કે, અમે તમારી સ્તુતિ જાણતાં નથી, પણ કૃણ અર્પણ કરવાથી જે કૃણ થતું હોય, તે અમને થાઓ.

પેલી શુદ્ધ પ્રણામવાળી ગરીબ સ્ત્રી આયુષ્ય ક્ષય થતાં મૃત્યુ પામી. જનપ્રભુને કૃણ ધરવાના પુણ્યથી દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થઇ. પેલો શુકપક્ષિ મૃત્યુ પામી, ગંધીલા નગરીના સુરરાજાને ઘરે રત્નાદેવીના ગર્ભમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તે શુકનો જીવ રાણીના ગર્ભમાં આવ્યા પછી, તે ઉત્તરોત્તર શરીરે દુબળી થતી જોઇ રાજાએ પૂછ્યું, તમને જે દોહડ થયો હોય તે કહો. તે સાંભળી રાણી બોલી, મને અકાળે આમ્રકૃણ ખાવાનો દોહડ થયો છે, તે તમે કેમ પૂર્ણ કરશો ? રાજા વિચારમાં પડ્યો કે, આ અકાળે થયેલો દોહડ કેમ પૂર્ણ કરવો, અને નહિ કરું તો સ્ત્રી મૃત્યુ પામશે. પેલી દરિદ્ર સ્ત્રી, જે દેવ થઇ છે, તેણે અવધિ જ્ઞાનથી જાણી લીધું કે, પેલો શુક પક્ષી તે રાણીના ગર્ભમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે. તેણે પૂર્વ ભવે કૃણ આપી મારાપર ઉપકાર કર્યો છે, તો હું ત્યાં જઈ તેના મનોરથ પૂર્ણ કરું. આ પ્રમાણે ચિંતવી તેણે સાર્થવાહનો વેષ લઇ ત્યાં આવી, આમ્રકૃણનો ટોપલો ભરી સમિપે મૂક્યો. રાજાએ પૂછ્યું, ભદ્રે ! તમે અકાળે આમ્રકૃણ ક્યાંથી મેળવ્યાં ? તે સાંભળી તે દેવ બોલ્યો, આ રત્નાદેવીના ગર્ભમાં જે પુત્ર આવેલ છે, તેના પુણ્યથી મને તે પ્રાપ્ત

થયાં છે, અને એમ કહી તે અંતર્ધાન થઇ ગયો. રાજા આનંદ પામી, વિચારવા લાગ્યો કે, આ કોઇ પુત્રનો જન્માંતરનો સંબંધી દેવતા હશે. પછી એ આઝ્ઞાથી જેનો દોહદ પૂર્ણ થયો છે, એવી રાણીએ સુલક્ષણવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેનું ક્ષણસાર એવું નામ પાડ્યું. એક દહાડો રાંત્રીએ પેલા દેવે આવી તે કુમારને તેનો પૂર્વ ભવ અને તે ભવે કરેલું સુકૃત કહી સંભળાવ્યું, અને હાલ જે સમૃદ્ધિ પામ્યો છે, તે સુકૃતનું ક્ષણ છે; અને તારી પૂર્વ ભવની સ્ત્રી શુક્રી એ ક્ષણ અર્પણના પુન્યથી રાયપુર નગરના રાજાને ઘરે પુત્રી થઇ અવતરી છે. મને આઝ્ઞા પ્રભુને અર્પણ કરવાથી, આવી દેવતાની સમૃદ્ધિ મળી છે, અને તારી માતાને આઝ્ઞા ખાવાનો ગર્ભાવસ્થામાં દોહદ થયો, તેથી મેં આઝ્ઞા આપી પૂર્ણ કર્યો હતો. તારી પૂર્વ ભવની સ્ત્રી શુક્રી રાયપુરના રાજા સમરકેતુને ત્યાં ચંદ્રલેખા થઇ અવતરી છે, તેનો સ્વયંવર થાય છે. તું ચિત્રપટ્ટમાં શુકપક્ષિનું જોડું ચીતરી તે સાથે રાખીને સ્વયંવરમાં જા. તે પક્ષિનું યુગલ જોતાં તે કુમારીને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થશે, અને સંતુષ્ટ થઇ, તને વરમાળા પહેરાવશે. પછી કુમાર ચિત્ર તૈયાર કરી સ્વયંવરમાં ગયો. ચંદ્રલેખાએ એ ચિત્ર જોઇ, પોતાના પૂર્વ ભવનો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો, અને તે ક્ષણસારના કંઠમાં વરમાળા આરોપી, અને પ્રાણી ગ્રહણ થયો. પશ્ચાત્ સુખશાંતિપૂર્વક દંપતિ પોતાના નગરમાં આવ્યાં, અને દંપતિ વિલાસમાં દિવસો વિતાવવા લાગ્યાં. ઇંદ્રે ક્ષણસાર કુમારને ચિંતિત વસ્તુ સુલભ રીતે મળે છે, તે વાતની પ્રશંસા કરી. તે વાતની શ્રદ્ધા ન થવાથી કોઇ દેવતા

સર્પનું રૂપ લઈ ત્યાં આંચ્યો, અને ચંદ્રલેખાને દંશ કર્યો. રાજા આકુલ
 વ્યાકુલ થયો, વૈદ્યો અને મંત્ર કુશળના પ્રયોગો નિષ્ફળ ગયા, તેવામાં
 પેલો પરીક્ષા કરનાર દેવ ઉત્તમ વૈદ્ય બની આંચ્યો. તેણે કહ્યું,
 કુમાર, દેવવૃક્ષની મંજરી હોય, તો તારી સ્ત્રીને જીવાડું. કુમાર
 વિચારવા લાગ્યો કે, તે કેમ મળે ! એટલામાં પૂર્વ સંબંધી
 પેલા દુર્ગત દેવે મંજરી હાથમાં મૂકી. તત્કાળ પેલો દેવવૈદ્ય
 પોતાનું રૂપ મૂકી ગજેન્દ્ર બન્યો, ત્યાં તેણે કુમારને સિંહરૂપે
 નિહાળ્યો, એટલે તે ગજેન્દ્રનું રૂપ મૂકી સિંહ થયો, કે તુરત
 કુમાર સર્પરૂપે થયો. એ જોઈ તે દેવ પોતાની માયાને સંહરી
 તુષ્ટમાન થઈ બોલ્યો, ભદ્ર ! તું તારી ઇચ્છા હોય તે માગી લે.
 કુમાર બોલ્યો, જો તેમ હોય, તો આ માફ નગર દેવતાના
 નગર જેવું કરી આપો. આ પ્રમાણે કહેતાં સુવર્ણ મણિ રત્નમય
 કિલ્લાથી વિભૂષિત એવી નગરી દેવતાએ કરી દીધી, અને તેનો
 સ્વામી એ કુમારને ઠરાવી પોતાના સ્થાને ગયો. ક્ષણસાર
 આનંદે દીવસો વ્યતીતાવતાં તેને ચંદ્રસાર નામે પુત્ર થયો, અને
 ક્ષણસારે પોતાની યૌવનવય વ્યતિત થતાં ચંદ્રસારને રાજ્ય સોંપી
 દયિતા સાથે પ્રભુ પાસે વ્રત શ્રદ્ધા કર્યું, અને મૃત્યુ પામી, બંને
 સાતમા દેવલોકમાં દેવતા થયા. પેલો દુર્ગત દેવ અને આ બંને
 દેવો કાળે કરી દેવલોકથી ચવી સાતમે ભવે જીનેશ્વરની ક્ષણપુ-
 જાના પ્રભાવથી સિદ્ધપદને પામશે.

અથ કૃત્તશ.

(રાગ ધન્યાશ્રી—વામાનંદ જગત—એ દશી.)

ઘણુ વિધ અષ્ટ પ્રકારી પૂજા, કરશે તસ નિત્ય સુખ
 શાતા, સિદ્ધિ બુદ્ધિ દિક્ષિ અડ ભવિજન, પામી અડ
 પવયણ માતા ॥ હરીપરેં ભક્તિ કરો પ્રભુકેરી ॥ ૧ ॥
 રાગ દ્વેષ ટાળી જીન પૂજત, અષ્ટમી ગતિ અનુક્રમે
 લહે ॥ અષ્ટ કર્મ સમતાયે બાળી, નીલતરૂ વન હિમ
 દહો ॥ હરિપરેં ० ॥ ૨ ॥ તપગચ્છ શ્રી વિજયસિંહ
 સૂરીશ્વર, સત્યવિજય પન્યાસ વરો ॥ કપૂર સમુજ્જલ
 ખિમાવિજય જસવિજય સદા સૌભાગ્ય કરો ॥ હરિ-
 પરેં ॥ ૩ ॥ તસ શિષ્ય શુભવિજય સૌભાગી, તસ
 અનુમતિ જીનરાય સહી ગાવત હર્ષ કદલોલ ભરાયા,
 રાજનગર ચિત્તમાસ રહી ॥ હરિપરેં ० ॥ ૪ ॥ સંવત
 અઢાર અઠાવન વરસે, ભાદ્રપદે સિત પક્ષ ભલો ॥
 દ્વાદશી દિન ગુરૂવાર મનોહર એ અભ્યાસ ભયો સ-
 કુળો ॥ હરિપરેં ॥ ૫ ॥ સુર ગુરૂ પણુ ન શકે કરી
 વર્ણન, જીન થુણિયા મેં મંદમતિ ॥ જલધિમાન કહે
 જેમ બાળક, નિજ શકતે પંખી વદતી ॥ હરિપરેં ० ॥
 ૥ ૬ ॥ શક્તિ વિના પણુ તેમ પ્રભુ ગાયા, ગુણમાળા
 ભવિ કંઠ ધરો ॥ વીરવિજય કહે સંઘ સકળ ભવિ

જઘ શિવ મંદિર લીલ કરો ॥ હરિપરેં ॥ ૭ ॥
॥ ધતિ કળશ ॥

ભાવાર્થ—આ પ્રકારે અષ્ટ પ્રકારી જે પૂજા કરશે, તેને નિત્ય એવી મોક્ષની સુખશાંતિ મળશે. તે ભવિજન આઠ પ્રકારની સિદ્ધિ, બુદ્ધિ, દષ્ટિ અને આઠ પ્રકારની પ્રવચન માતાને પામશે. ॥ ૧ ॥

રાગ દ્વેષને ટાળી, જીન પ્રભુને પૂજતાં ભવિ અનુક્રમે આઠમી ગતિને લહે છે—પ્રાપ્ત કરે છે, સમતાથી આઠે કર્મને બાળે છે, જેમ વનનાં લીલાં તરૂને હિમ બાળે છે. ॥ ૨ ॥

તપગણના શ્રી વિજયસિંહ સૂરીશ્વર તેમના શિષ્ય શ્રેષ્ઠ સત્યવિજય પન્થાસ, તેમના કપૂરના જેવા ઉજ્જવલ કપૂરવિજય, તેમના ખિમાવિજય, તેમના સદા સૌભાગ્યને કરનારા જસવિજય ॥ ૩ ॥

તેમના શિષ્ય સૌભાગ્યવાળા શુભવિજય તેમની અનુમતિ અને જીનપ્રભુની આજ્ઞાથી રાજનગર—અમદાવાદમાં ચોમાસુ રહી, હુર્ષ અને કલ્હોલથી ભરી, આ પૂજા ગાઈ છે. ॥ ૪ ॥

સંવત ૧૮૫૮ ના વરસે ભાદરવાના ભલા શુકલપક્ષ અને બારસના ગુરૂવારના મનોહર દિવસે આ અભ્યાસ સફળ થયો. ॥ ૫ ॥

બ્રહ્મરૂપિતિ પશુ જેનું વર્ણન ન કરી શકે, જીનપ્રભુને મેં મંદ મતિથી ગાયા છે. જેમ જલધી અપાર છે, પશુ બાળક

પોતાની શક્તિના પ્રમાણમાં વિસ્તાર બતાવી શકે. આકાશ અપાર છે, પણ પંખી પોતાની શક્તિ જેટલામાં ઉડી શકે. ॥ ૬ ॥

શક્તિવિના પ્રભુના ગુણ ગાયા. હે ભવિષ્યો ! એ ગુણની માળા કંઠમાં ધારણ કરો. વીરવિજય કહે છે, સકળ સંઘ ભવિ શિવમંદિર-મુક્તિમાં વસી લીલાને કરો.

॥ સમાપ્ત. ॥

•

મસિદ્દ વક્તા મુનિ મહારા / શ્રી ચા કૃત પુસ્તકો.

નંબર.	નામ.		
૧	જૈન જ્ઞાન ૧ લી ચોપડી	....	
૨	જૈન જ્ઞાન ૨ ય ચોપડી	....	૧-૬-૦
૩	પર્યુષણનાં આઠ વ્યાખ્યાનમાં ગાવાની ગહુલી સંગ્રહ		લેટ.
૪	અષ્ટ પ્રકારી પૂજા અર્થ વિવેચન સાથે....	....	૦-૪-૦
૫	વ્યાખ્યાન સંગ્રહ ભા. ૧લો.	....	૦-૧૨-૦
૬	લેખ સંગ્રહ ભાગ ૧લો.	....	૦-૧૨-૦
૭	આત્મશક્તિનો ઉદય	....	૦-૨-૮
૮	ત્રેમથી સુક્તિ	....	૦-૬-૦
૯	પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ	....	૦-૬-૦
૧૦	ચોસઠ પ્રકારી વીરવિજયજી કૃત પૂજા અર્થ સહીત.		૦-૮-૦
૧૧	બાર વ્રતની ટીપ... ..	....	લેટ.
૧૨	પ્રદ્યુમ્ન ચરિત્ર ભાષાંતર	....	૧-૦-૦
૧૩	ષટ્ પુરુષ ચરિત્ર ભાષાંતર... ..	....	૦-૬-૦
૧૪	સામાયક્ષુત્ર અર્થ વિવેચન હેતુ સાથે....	....	૦-૮-૦
૧૫	જીન દેવ દર્શન	....	૦-૨-૦

નંબર એક થી ચાર સુધીનાં પુસ્તકો સોરઠ-વંથળી જૈન વિદ્યાશાળામાંથી મળશે, અને નંબર પાંચથી તેર સુધીનાં પુસ્તકો બુકસેલર મેથળ હીરજી નાં. ૫૬૬ પાંચધુની મુબઈ, અને નંબર ચૌદ પંદરનાં પુસ્તક મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ બી. એ. એલ. એલ. બી. પ્રીન્સેસ સ્કૂલ મુબઈ એ ઠેકાણેથી મળશે.